

EUROPOS SAJUNGA

Projektas yra bendrai finansuojamas iš
Prieglobsčio, migracijos ir integracijos
fondo 2014-2020 metų nacionalinės
programos lėšų

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

**LIETUVOS
RAUDONASIS KRYŽIUS**

2021

LIETUVOS RAUDONOJO KRYŽIAUS STEBĖSENOS ATASKAITA

TURINYS

ĮVADAS	3
I. BENDROJI 2021 M. INFORMACIJA: SKAIČIAI IR FAKTAI	4
1. STEBĖSENOS STATISTIKA	4
2. MIGRACIJOS PASIENYJE STATISTIKA	7
3. BENDROJI PRIEGLOBSČIO STATISTIKA	8
II. 2021 M. I PUSMETIS (SAUSIO – BIRŽELIO MĖN.)	10
1. FAKTINIAI I-OJO PUSMEČIO DUOMENYS (IKI 2021-07-01)	10
1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus	10
1.2. Bendra nacionalinė prieglobsčio prašytojų statistika	11
1.3. Lietuva ES kontekste	11
2. 2021 M. I-OJO PUSMEČIO STEBĖSENOS REZULTATAI	13
2.1. Prieglobsčio prašytojų priėmimas	14
2.2. Judėjimo laisvės ribojimas	14
2.3. Prieiga prie procedūrų	15
2.4. Humanitarinių standartų taikymas	16
3. IŠVADOS	17
III. 2021 M. II PUSMETIS (LIEPOS – GRUODŽIO MĖN.)	18
1. FAKTINIAI II-OJO PUSMEČIO DUOMENYS (IKI 2021-12-31)	18
1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus ir kitus migrantus	19
1.2. Pakartotinių vizitų organizavimas	19
2. 2021 M. II-OJO PUSMEČIO STEBĖSENOS REZULTATAI	22
2.1. Prieglobsčio prašytojų ir kitų migrantų priėmimas ir apsauga	22
2.2. Judėjimo laisvės ribojimas ir neproporcingas jėgos naudojimas	26
2.3. Naujų priėmimo centrų įkūrimas ir esamų centrų plėtra	30
2.4. Migracijos procedūros	31
2.5. Prieiga prie medicinos paslaugų nuolatinio apgyvendinimo centruose	34
3. IŠVADOS	35
IV. APIBENDRINIMAS	37

ĮVADAS

2021 m. buvo išskirtiniai visiems, dirbantiems migracijos srityje: LR vidaus reikalų ministerijai (toliau – VRM) ir jai pavaldžioms institucijoms – Valstybės sienos apsaugos tarnybai (toliau – VSAT) ir Migracijos departamentui (toliau – MD), LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM) žinioje esančiam Pabėgėlių priėmimo centrui (toliau – PPC), taip pat kitiems, įskaitant nevyriausybinės organizacijas (toliau – NVO). Apskritai metų eigoje atsirado nemažai naujų suinteresuotų šalių, kurioms migracijos sritis tapo aktuali, pavyzdžiui, daliai Lietuvos savivaldybių, apgyvendinusioms atvykusius migrantus.

Iki šiol Lietuvoje nepatirta neteisėtai atvykusių migrantų banga iš esmės supurtė visą šalies migracijos sistemą ir bet koki planavimą ar tikėtinas sistemos apkrovimo prognozes, pradedant priėmimu ir baigiant teisinėmis procedūromis. Pasirengimo, infrastruktūros ir žmogiškųjų išteklių trūkumas pakoregavo iki šiol taikytas procedūras.

Stipriai pakitusi nacionalinė teisėkūra, šalies bei ES prieglobsčio ir migracijos politika lėmė, kad 2021 m. negali būti vertinami tolygiai. Todėl šioje Lietuvos Raudonojo Kryžiaus (toliau – LRK) metinėje stebėsenos ataskaitoje pirmojo ir antrojo pusmečio rezultatai aptariami atskirai. Priėmimo sąlygų stebėseną papildė itin aktualus apsaugos sąlygų (angl. *protection*) dėmuo. Pirmą kartą susidurta su situacija, kai faktiškai visi į Lietuvą patekę migrantai buvo *de facto* sulaikyti.

Šios ataskaitos tikslas – apibendrinti 2021 m. fiksuotus LRK stebėsenos rezultatus, pažymint svarbiausius akcentus: kilusius iššūkius, pasiektus pokyčius, taip pat NVO bendradarbiavimą su valstybės institucijomis šiuo kritiniu laikotarpiu.

2021 m. išskirtiniai ir migracijos stebėsenos kontekste. Pasikeitus aplinkybėms, situaciją stebėjo ne tik LRK, bet ir kitos institucijos bei NVO. Nacionaliniu lygmeniu galima išskirti LR Seimo kontrolierių įstaigos, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Lygių galimybių kontrolieriaus įstaigos, Nacionalinio visuomenės sveikatos centro veiklą. Tarptautiniu lygmeniu situaciją Lietuvoje stebėjo Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba (toliau – UNHCR), Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komiteto (toliau – ICRC), Tarptautinės Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnulių draugijų federacijos (toliau – IFRC), Europos prieglobsčio paramos biuro (toliau – EASO), Pasaulio sveikatos organizacijos, Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, „Amnesty International“ ir kt. atstovai.

Ataskaitoje pateikiama nemažai duomenų įvairiais pjūviais. Dėl sudėtingos situacijos, kilusių identifikavimo iššūkių ir kitų priežasčių galimi tam tikri statistiniai neatitikimai. Ataskaitoje remtasi LRK fiksuotais duomenimis, taip pat statistine informacija ar pranešimais, gautais iš VSAT ir MD. Ataskaitoje pateikiama informacija, surinkta dviejų vykdytų projektų, finansuojamų Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo (toliau – PMIF) ir UNHCR, apimtyje.

Vis dėlto, ši ataskaita orientuota ne į statistinę analizę, o siekį atskleisti tendencijas ir sistemiškai pasikartojančius aspektus, pakviesti diskusijai apie išmoktas pamokas ir bendradarbiavimo svarbą susidūrus su iššūkiais.

I. BENDROJI 2021 M. INFORMACIJA: SKAIČIAI IR FAKTAI

Remiantis 2010 m. birželio 2 d. VSAT, UNHCR ir LRK susitarimu bei 2020 m. vasario 27 d. PPC ir LRK susitarimu, 2021 m. stebėseną vykdė du LRK stebėtojai.

Pagrindiniai stebėsenos tikslai: **stebėti** (turėti prieigą prie teisės aktais apibrėžtų prieglobsčio prašymų pateikimo vietų, dokumentų, prieglobsčio prašytojų ir kt.); **rinkti ir vertinti** (objektyviai fiksuoti, kaip vykdomos procedūros ir ar priėmimo sąlygos atitinka galiojančius standartus, taip pat analizuoti turimą medžiagą); **informuoti** (teikti informaciją ir bendradarbiauti su valstybės institucijomis, kurios pagal įstatymą turi užtikrinti tinkamas priėmimo sąlygas) ir **siekti pokyčio**, kuris reikalingas siekiant užtikrinti pagrindines prieglobsčio prašytojų teises.

1. STEBĖSENOS STATISTIKA

Per 2021 m. atlikta 116 stebėsenos vizitų. 92 iš jų atlikti fiziškai lankantis objektuose, 24 – nuotoliniu būdu (per vaizdo platformas arba mobiliuoju telefonu) dėl pandemijos ir ribotos prieigos. 9 atvejais buvo stebimos pirminės prieglobsčio prašytojų apklausos. Išsamiau – žr. 1 pav.

Parengtos 92 ataskaitos (52 – PMIF, 40 – UNHCR)¹. Dėl stebėsenos apimties į 19 vizitų vyko abu LRK stebėtojai. Į dalį vizitų krizės metu LRK stebėtojai vyko su UNHCR, ICRC, taip pat IFRC atstovais.

31 ataskaitai (arba beveik trečdaliui visų ataskaitų) buvo gautas grįžtamasis ryšys, t. y. institucijų komentarai ir/ar atlikti ataskaitos papildymai.

Palyginimui, 2020 m., kai judėjimas Lietuvoje ir pasaulyje buvo apribotas dėl Covid-19 pandemijos, LRK stebėtojai iš viso atliko 37 vizitus ir parengė 37 ataskaitas. PMIF projekto apimtyje atlikti 9 vizitai ir parengtos 9 ataskaitos, UNHCR – atitinkamai 28 ir 28. Tuo tarpu 2019 m. buvo atlikti 54 stebėsenos vizitai ir parengtos 54 ataskaitos (PMIF – 28, UNHCR – 26).

1 pav. LRK stebėsenos vizitai: prieigos būdas, tikslas ir projektas, kurio apimtyje atliktas vizitas.

2021 M. LRK STEBĖSENOS VIZITAI					
Nr.	Vizito data	Vizito vieta	Prieiga	Stebėsenos tikslas	Projektas
I pusmetis					
1	2021-01-11	Šalčininkų PKP	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
2	2021-01-21	Eišiškių PKP	Gyvai	Covid-19 valdymo rekomendacijos	PMIF
3	2021-01-25	Švenčionių PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	UNHCR
4	2021-01-25	Raigardo PKP	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
5	2021-01-27	Pabradės URC	Nuotolinė	Teminė stebėseną	PMIF
6	2021-02-11	Švenčionių PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
7	2021-02-11	Pabradės URC	Gyvai	Atvejo analizė	PMIF
8	2021-02-17	Vilnius	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	UNHCR
9	2021-02-23	Švenčionių PU	Gyvai	Pirminė apklausa	UNHCR
10	2021-02-17	Pabradės URC	Nuotolinė	Atvejo analizė	PMIF
11	2021-02-23	Švenčionių PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	UNHCR
12	2021-02-25	Ruklos PPC	Nuotolinė	Teminė stebėseną	PMIF

¹ 12 LRK stebėsenos ataskaitų apima daugiau nei vieną atliktą vizitą, todėl vizitų ir ataskaitų skaičius skiriasi.

13	2021-03-05	A. Barausko PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
14	2021-03-06	Raigardo PKP	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	UNHCR
15	2021-03-16	Pabradės URC	Nuotolinė	Pirminė apklausa	UNHCR
16	2021-03-09	Ruklos PPC	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
17	2021-04-13	Raigardo PKP	Nuotolinė	Pirminė apklausa	UNHCR
18	2021-04-13	Kapčiamiesčio PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	UNHCR
19	2021-04-16	Kapčiamiesčio PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
20	2021-04-16	Tribonių PU	Gyvai	Pirminė apklausa	UNHCR
21	2021-04-24	Kapčiamiesčio PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
22	2021-05-10	A. Barausko PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
23	2021-05-10	Raigardo PKP	Nuotolinė	Pirminė apklausa	UNHCR
24	2021-05-17	VSAT Varėnos PR	Gyvai	Pirminė apklausa	UNHCR
25	2021-05-20	G. Žagunio PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
26	2021-05-24	Kapčiamiesčio PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
27	2021-05-25	Pabradės URC	Nuotolinė	Pirminė apklausa	UNHCR
28	2021-06-01	Ruklos PPC	Nuotolinė	Pirminė apklausa	UNHCR
29	2021-06-02	Pabradės URC	Nuotolinė	Teminė stebėseną	UNHCR
30	2021-06-02	Kenos PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	PMIF
31	2021-06-09	Švenčionių PU	Nuotolinė	Priėmimo sąlygos	UNHCR
32	2021-06-15	Ruklos PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	UNHCR
33	2021-06-11	Pasieniečių mokykla	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
34	2021-06-11	G. Žagunio PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
35	2021-06-11	A. Barausko PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
36	2021-06-11	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
37	2021-06-22	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
II pusmetis					
38	2021-07-01	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
39	2021-07-01	Pasieniečių mokykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
40	2021-07-07	Vydenių stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
41	2021-07-07	Alytaus stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
42	2021-07-07	Verebiejų stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
43	2021-07-07	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
44	2021-07-15	Tverečiaus PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
45	2021-07-15	Adutiškio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
46	2021-07-16	Linkmenų stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
47	2021-07-26	Kazitiškio stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
48	2021-07-13	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
49	2021-07-01	G. Žagunio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
50	2021-07-01	Purvėnų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
51	2021-07-19	Padvarionių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
52	2021-07-19	Medininkų PKP	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
53	2021-07-21	Druskininkų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
54	2021-07-21	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
55	2021-07-22	G. Žagunio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
56	2021-07-26	Pūškų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
57	2021-07-28	Kapčiamiesčio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
58	2021-07-28	Kapčiamiesčio stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
59	2021-08-03	Tribonių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
60	2021-08-03	Purvėnų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
61	2021-08-04	Rūdinkų poligonas	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
62	2021-08-06	Verebiejų stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
63	2021-08-06	Alytaus stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
64	2021-08-10	Pavoverės PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR

65	2021-08-18	Švendubrės UPKP	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
66	2021-08-13	Lavoriškių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
67	2021-08-13	Padvarionių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
68	2021-08-24	Rūdninkų poligonas	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
69	2021-08-26	Vydenių stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
70	2021-08-26	Adutiškio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
71	2021-08-27	Kybartų pataisos namai	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
72	2021-09-02	Kazitiškio stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
73	2021-09-02	Druskininkų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
74	2021-09-06	G. Žagunio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
75	2021-09-07	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
76	2021-09-07	Naujininkų PPC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
77	2021-09-13	Medininkų URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
78	2021-09-09	Linkmenų stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
79	2021-09-14	Pūškų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
80	2021-09-14	Tverečiaus PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
81	2021-09-15	Kapčiamiesčio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
82	2021-09-15	Kapčiamiesčio stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
83	2021-09-16	Pavoverės PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
84	2021-09-08	Švendubrės UPKP	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
85	2021-09-20	Kenos PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
86	2021-09-21	Jiezno PŠC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
87	2021-09-23	Verebiejų stovykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
88	2021-09-27	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
89	2021-09-29	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
90	2021-10-06	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
91	2021-10-11	Druskininkų PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
92	2021-10-11	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
93	2021-10-18	Pasieniečių mokykla	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
94	2021-10-18	Padvarionių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
95	2021-10-20	Kybartų URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
96	2021-10-25	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
97	2021-10-26	Adutiškio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
98	2021-10-25	A. Barausko PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	PMIF
99	2021-10-27	Tverečiaus PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
100	2021-11-03	Kenos PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
101	2021-11-03	Lavoriškių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
102	2021-11-03	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
103	2021-11-05	Naujininkų PPC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
104	2021-11-09	Švenčionių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	UNHCR
105	2021-11-11	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
106	2021-11-16	Tribonių PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
107	2021-11-16	G. Žagunio PU	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos (pakartotinė)	PMIF
108	2021-11-23	Padvarionių PU	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
109	2021-11-25	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo ir apsaugos sąlygos	UNHCR
110	2021-11-30	Ruklos PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
111	2021-12-02	Naujininkų PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
112	2021-12-08	Pabradės URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
113	2021-12-09	Kybartų URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
114	2021-12-13	Jiezno PŠC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
115	2021-12-14	Medininkų URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
116	2021-12-27	Druskininkų PU	Nuotolinė	Pirminė apklausa	UNHCR
Iš viso		116 vizitų	Gyvų - 92		PMIF - 72
			Nuotolinių - 24		UNHCR - 44

Dažniausiai stebėti objektai (įskaitant nuotolinę stebėseną): VSAT Pabradės užsieniečių registracijos centras (toliau – URC) – 13; Ruklos PPC – 7; VSAT G. Žagunio pasienio užkarda (toliau – PU) ir Kapčiamiesčio PU – po 6; Švenčionių PU ir Kabelių PU – po 5.

2. MIGRACIJOS PASIENYJE STATISTIKA

Migracijos srautus vertinant per geografinę prizmę, **daugiausiai neteisėtai atvykusių migrantų 2021 m. buvo šių savivaldybių ribose esančiuose VSAT pasienio ruožuose².**

- 1. Varėnos raj. sav.** (A. Barausko PU, Kabelių PU veikimo zona) – 955;
- 2. Šalčininkų raj. sav.** (G. Žagunio PU, Tribonių PU, Purvėnų PU veikimo zona) – 932;
- 3. Druskininkų sav.** (Druskininkų PU veikimo zona) – 880;
- 4. Ignalinos raj. sav.** (Pūškų PU, Tverėčiaus PU veikimo zona) – 573;
- 5. Švenčionių raj. sav.** (Švenčionių PU, Adutiškio PU, Pavoverės PU veikimo zona) – 459.

2021 m. neteisėtai atvykusių migrantų kilmės šalys (detalūs duomenys, kiek iš šių asmenų eigoje kreipėsi dėl prieglobsčio suteikimo, ataskaitos rengimo metu nebuvo prieinami)³:

1. Irakas – 2 858 (66 proc.);	15. Turkija – 25;
2. Kongas – 203 (4,7 proc.);	16. Kongo Demokratinė Respublika – 23;
3. Sirija – 179 (4,1 proc.);	17. Dramblio Kaulo Krantas – 23;
4. Kamerūnas – 135 (3,1 proc.);	18. Gambija – 19;
5. Baltarusija – 106 (2,5 proc.);	19. Somalis – 19;
6. Afganistanas – 101;	20. Malis – 18;
7. Rusija – 89;	21. Tadžikistanas – 17;
8. Iranas – 87;	22. Jemenas – 17;
9. Gvinėja – 81;	23. Senegalas – 15;
10. Šri Lanka – 80;	24. Eritrėja – 10;
11. Indija – 67;	25. Kita – 71;
12. Nigerija – 29;	
13. Togas – 27;	Iš viso – 4 326.
14. Pakistanas – 27;	

2021 m. neteisėtai atvykusių migrantų sudėtis pagal amžiaus kategoriją:

- 0-9 m.** – 509;
- 10-19 m.** – 867;
- 20-29 m.** – 1885;
- 30-39 m.** – 736;
- 40-49 m.** – 243;
- 50-59 m.** – 63;
- 60+ m.** – 23.

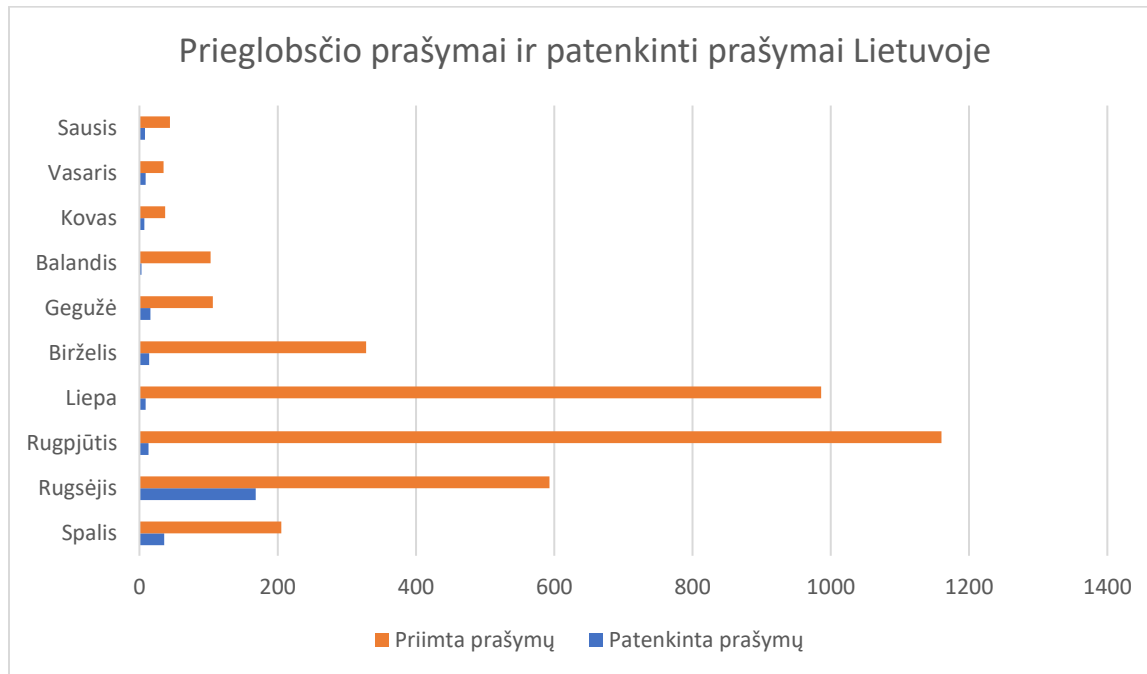
² Į šią statistiką neįtraukti migrantai, atvykę per oficialius pasienio kontrolės punktus. Žr. LR Statistikos departamento 2021 m. neteisėtos migracijos duomenis (interneto prieiga – 2022-01-01): <https://ls-osp-sdg.maps.arcgis.com/apps/dashboards/9b0a008b1fff41a88c5efcc61a876be2>

³ Žr. Ten pat

3. BENDROJI PRIEGLOBSČIO STATISTIKA

MD duomenimis, iki 2021-11-01 Lietuvoje priimti 3 597 prieglobsčio prašymai. Daugiau nei 80 proc. iš jų – II-oje metų pusėje. Daugiausiai prašymų priimta rugpjūtį (1 160)⁴ – žr. 2 pav.

Žemiau pateikiama statistika apima ne tik pagrindinio migracijos srauto vasarą metu atvykusius užsieniečius, bet ir, pavyzdžiui, į Lietuvą perkeltus Afganistano piliečius vertėjus ir jų giminaičius, kuriems buvo suteiktas pabėgėlio statusas, taip pat iš Etiopijos perkeltus eritrėjiečių šeimos narius.

2 pav. Prieglobsčio prašymai ir patenkinti prašymai pagal mėnesį iki 2021-11-01⁵.

Dažniausios kilmės šalys (duomenys iki 2021-11-01)⁶:

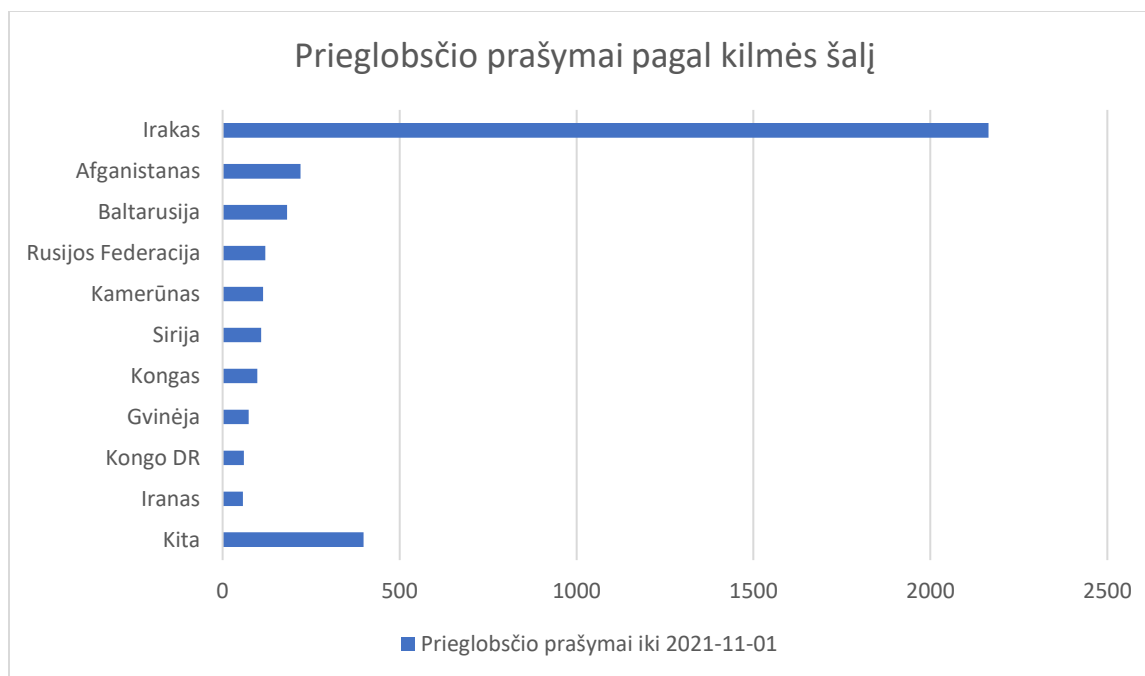
1. Irakas – 2 164 prieglobsčio prašymai (60,1 proc. visų prašymų);
2. Afganistanas – 220 (6,1 proc.);
3. Baltarusija – 182 (5,1 proc.);
4. Rusijos Federacija – 121 (3,4 proc.);
5. Kamerūnas – 114 (3,2 proc.);
6. Sirija – 109 (3 proc.);
7. Kongas – 98 (2,7 proc.);
8. Gvinėja – 74 (2,1 proc.);
9. Kongo Demokratinė Respublika – 60 (1,7 proc.);
10. Iranas – 57 (1,6 proc.).

Prieglobsčio prašymai iš šių 10 šalių sudaro beveik 89 proc. visų prašymų (žr. 3 pav.).

⁴ Žr. <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/statistika-1/2021-metai>

⁵ Oficiali MD metinė statistika nepaskelbta. Skaičiuota remiantis einamaisiais MD duomenimis kas mėnesį.

⁶ Žr. <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/statistika-1/2021-metai>

3 pav. Prieglobsčio prašymai pagal kilmės šalį iki 2021-11-01.

Palyginimui, 2020 m. MD ir VSAT duomenimis, Lietuvoje buvo pateiktas 321 prieglobsčio prašymas. Pagal kilmės šalį išsiskyrė Rusijos Federacijos (88 prieglobsčio prašytojai arba 27 proc. visų prašytojų), Baltarusijos (81 / 25 proc.) ir Tadžikistano (62 / 19 proc.) piliečiai. Šių trijų šalių piliečiai sudarė 72 proc. visų prieglobsčio prašytojų.

Iki 2021-11-01 MD buvo patenkinusi 283 prašymus (suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga), kas sudaro 7,8 proc. visų teiktų prašymų⁷ (žr. 2 pav.). Daugiausiai prašymų patenkinta rugsėjį (168). 166 (arba beveik 99 proc.) iš jų – Afganistano piliečiams suteiktas prieglobstis⁸. **2021-11-01 buvo likę neišnagrinėta 1 800 prieglobsčio prašymų.**

Pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga suteikta 10 šalių piliečiams: Afganistano (180 arba apie 64 proc. visų tenkintų prašymų), Baltarusijos (53), Eritrėjos (24), Sirijos (9), Rusijos Federacijos (6), Tadžikistano (4), Irako, Turkijos (po 2), Azerbaidžano, Kinijos (po 1).

VSAT duomenimis, iki 2021-12-31 (imtina) Lietuvoje pateikti 3 039 prieglobsčio prašymai (276 – pasienyje⁹, 2 763 – šalies viduje¹⁰). Daugiausiai prašymų pateikta liepą (1 467). Rugsėjūtis išsiskiria prieglobsčio prašymais, pateiktais pasienyje (194), kai tuo tarpu kitais mėnesiais neviršija 40. Prieglobsčio prašymų pateikimo pasienyje skaičius rugsėjūtį taip pat šoktelėjo dėl minėtų perkeltų Afganistano piliečių, kurie prieglobsčio prašymus pateikė PKP.

⁷ Žr. Ten pat

⁸ Šis MD tenkintų prašymų padidėjimas susijęs su jau minėtais perkeltais prieglobsčio prašytojais iš Afganistano, kurie buvo talkinę Lietuvos kariuomenei, JT ES ir kitoms institucijoms per ankstesnės misijos Afganistane laikotarpį. Afganistano piliečiai vasarą buvo evakuoti į Lietuvą. <https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/prieglobstis-suteiktas-visiems-i-lietuva-perkeltiems-afganistanieciams>.

⁹ Skaičiuojami užsieniečiai, pasiprašę prieglobsčio oficialiuose tarptautiniuose sausumos, oro ir jūros PKP.

¹⁰ Skaičiuojami užsieniečiai, pasiprašę prieglobsčio MD skyriuose, taip pat į šalį patekę neteisėtai kirtę sieną ir sulaukyti Lietuvos teritorijoje.

II. 2021 M. I PUSMETIS (SAUSIO – BIRŽELIO MĖN.)

Pirmieji šeši mėnesiai pasižymėjo tuo, kad šalyje vis dar galiojo karantinas dėl Covid-19¹¹. Tai lėmė ribotą galimybę stebėtojams fiziškai lankytis objektuose. Nors oficialaus draudimo nebuvo taikoma ir keli vizitai įvyko, tačiau buvo rekomenduojama vengti tiesioginio kontakto. Gyvi apsilankymai buvo toleruojami stebint pirmines apklausas, o priėmimo sąlygas rekomenduota vertinti nuotoliniu būdu. Bendradarbiaujant su centrine VSAT būstine ir pasienio rinktinėmis (toliau – PR), pareigūnai sudarydavo sąlygas vaizdo skambučiams per kompiuterį ar telefonu, taip pat paprašyti atsiųsdavo patalpų, išduodamų maisto paketų nuotraukų ir pan.

I-ojo pusmečio pabaigą (birželio mėn.) žymi neplanuota Pabradės URC plėtra, kai dėl stipriai išaugusio migracijos srauto pritrūko vietos dviejuose užsieniečių priėmimo centruose, įskaitant PPC Rukloje, ir buvo skubiai organizuotas pirmojo šalyje laikino palapinių miestelio įrengimas.

1. FAKTINIAI I-OJO PUSMEČIO DUOMENYS (IKI 2021-07-01)

2021 m. sausis- birželis	37 stebėsenos vizitai 14 gyvų ir 23 nuotoliniai vizitai 32 parengtos ataskaitos
---	--

Iš viso atlikti 37 vizitai (22 – PMIF ir 15 – UNHCR). **14 vizitų atlikti gyvai, 23 – nuotoliniu būdu.** 8 atvejais stebėtos pirminės migracijos apklausos UNHCR projekto apimtyje, kitais atvejais vykdyta priėmimo sąlygų stebėseną, taip pat Covid-19 rekomendacijų įgyvendinimas, pasirengimas priimti prieglobsčio prašytojus krizės sąlygomis bei teminė stebėseną dėl prievartos prieš švietimo karantino metu ir psichikos sveikatos situacijos.

Parengtos 32 ataskaitos (18 – PMIF ir 14 – UNHCR). 1 iš ataskaitų apima daugiau nei 1 vizitą.

Kalbant apie stebėsenos vizitų duomenis pagal šeimyninį statusą, daugiausiai stebėta viengungių vyrų (12 atvejų); šeimų, turinčių vieną ir daugiau vaikų (5); vienišų motinų su vienu ir daugiau vaikų (2); nelydimų nepilnamečių (2); vienišų tėvų su vienu ir daugiau vaikų (1); sutuoktinių porų (1). Kitais atvejais teminės stebėsenos pagrindu stebėta didesnė grupė žmonių.

1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus

I-ąjį pusmetį fiksuotas 91 atvejis, kai prieglobsčio prašymai teikti VSAT padaliniuose (ne MD skyriuose). Apie 82 iš jų LRK stebėtojai gavo pranešimus (90 proc.), apie mažiausiai 9 negavo. 5 atvejais (2 iš jų fiksuoti balandį, 3 – gegužę) nepranešta apie pagal Dublino III reglamentą per

¹¹ Karantinas galiojo nuo 2020 m. lapkričio 7 d. 00:00 val. iki 2021 m. birželio 30 d. 24:00 val. Nuo 2021 m. liepos 1 d. visoje šalyje buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija.

Vilniaus oro uosto PU grąžintus 13 asmenų, 1 atveju nepranešta apie 2 Rusijos Federacijos piliečius, prieglobsčio pasiprašiusius Lavoriškių PKP, dar 3 nepranešti atvejai apie 20 asmenų fiksuoti birželio pabaigoje G. Žagunio PU ir Adučiškio PU, kai jau buvo juntamos prasidedančios migracijos krizės apraiškos ir informacijos gavimas iš VSAT pasienio padalinių pradėjo strigti.

Daugiausiai pranešimų apie prieglobsčio prašytojus gauta iš šių VSAT pasienio padalinių: Kapčiamiesčio PU – 15; Vilniaus oro uosto PU, Švenčionių PU ir Pūškų PU – po 10; A. Barausko PU ir G. Žagunio PU – po 9.

Daugiausiai prieglobsčio prašymų skaičiuojant visus asmenis (iš 639) pagal gautus pranešimus fiksuota šiuose VSAT pasienio padaliniuose: Pūškų PU (140); Kapčiamiesčio PU ir G. Žagunio PU (po 132); Švenčionių PU (63); Adučiškio PU (38); A. Barausko PU (33).

Prieglobsčio prašytojų duomenys lyties, amžiaus ir šeimyninio statuso pagrindu pagal VSAT pranešimus: iš 639 užfiksuotų asmenų – mažiausiai 194 moterys, 410 – vyrų, 156 – nepilnamečiai, 28 iš jų – nelydimi¹². 35 asmenys dėl duomenų trūkumo neidentifikuoti lyties, amžiaus ar šeimyninio statuso pagrindu.

1.2. Bendra nacionalinė prieglobsčio prašytojų statistika

MD duomenimis¹³, I-ąjį pusmetį priimti 653 prieglobsčio prašymai (aukščiau paminėta, kad LRK stebėtojai iš VSAT per minėtą laikotarpį gavo pranešimų apie 639 asmenis kaip apie galimus prieglobsčio prašytojus). Kaip žinia, dalis užsieniečių prieglobsčio pasiprašo per MD padalinius, todėl čia ir kitur galimi skaitiniai nesutapimai, nes LRK einamąją informaciją apie prieglobsčio prašytojus gauna tik iš VSAT.

Tuo tarpu VSAT duomenimis, per I-ąjį pusmetį šalyje pateikti 790 prieglobsčio prašymai (11 – pasienyje, 779 – šalies viduje). Birželį stipriai išaugus migracijos skaičiams, VSAT suvestinėje neatskirti prieglobsčio prašytojai, registruoti VSAT padaliniuose ir registruoti MD skyriuose. Tai galimai lėmė neatitikimus lyginant su MD pateiktais duomenimis.

1.3. Lietuva ES kontekste

Remiantis Eurostat duomenimis, ES pirmą kartą prieglobsčio pasiprašiusių asmenų skaičius 2021 m. I-ąjį pusmetį buvo 200 445 arba nepilnai 2 proc. didesnis nei 2020 m. I-ąjį pusmetį, kai prieglobsčio pirmą kartą pasiprašiusių asmenų skaičius siekė 197 730¹⁴.

Baigiantis 2021 m. I-ajam pusmečiui, prieglobsčio prašytojų skaičius Lietuvoje pradėjo stipriai augti. Tuo tarpu žvelgiant į ES kontekstą ir lyginant I ir II ketvirčius, balandžio-birželio mėn. fiksuotas apie 10 proc. išaugęs prieglobsčio prašytojų skaičius¹⁵.

Jei pirmasis 2021 m. ketvirtis nėra išskirtinis lyginant su 2020 m. pradžia, tai antrasis ketvirtis (balandžio-birželio mėn.) išsiskiria 4 šalių atžvilgiu. Lietuva kartu su Lenkija, Bulgarija ir Kroatija

¹² Nepilnamečių (ypač nelydimų nepilnamečių) skaičius kito, nes eigoje buvo organizuotos amžiaus nustatymo procedūros ir oficialus nepilnamečių skaičius stipriai sumažėjo.

¹³ Žr. <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/statistika-1/2021-metai>

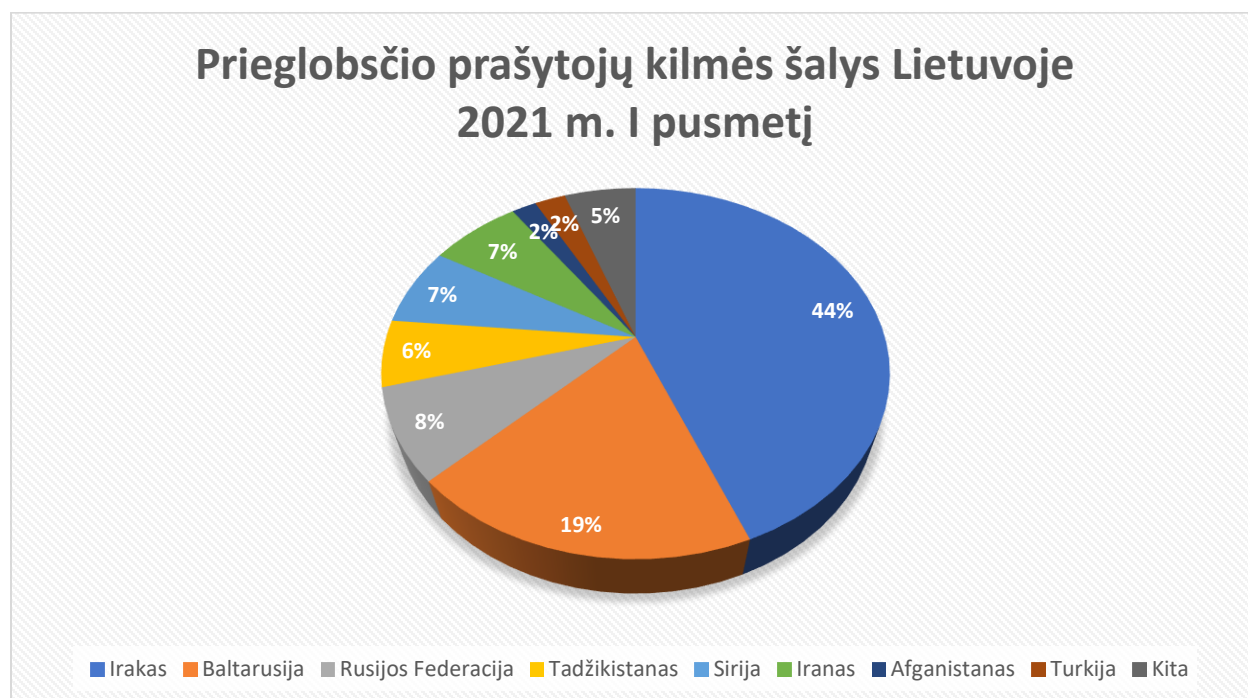
¹⁴ Žr. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYAPPCTZM_custom_1899339/default/table?lang=en

¹⁵ Žr. Ten pat

2021 m. antrąjį ketvirtį ES lygmeniu fiksavo didžiausią prieglobsčio pirmą kartą pasiprašiusių asmenų augimą lyginant su tuo pačiu 2020 m. ketvirčiu. Lietuvoje fiksuota daugiau nei 20 kartų didesnis pasiprašiusiųjų prieglobsčio skaičius nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu (2020 m. II ketv. – 25, 2021 m. II ketv. – 510), Lenkijoje (80 / 700) ir Bulgarijoje (175 / 1415) – 8 kartus daugiau, o Kroatijoje (95 / 640) – 6 kartus daugiau¹⁶. Be abejo, reikia turėti omenyje, kad 2020 m. bet koku atveju išsiskyrė kaip pandemijos metai ir užsieniečių judėjimas buvo stipriai apribotas.

Stebint patenkintų prieglobsčio prašymų tendencijas, pavyzdžiui, per visus 2020 m. ES šalyse 41 proc. visų pirmą kartą prieglobsčio pasiprašiusių asmenų prašymų buvo tenkinta pirmoje instancijoje¹⁷, kai tuo tarpu Lietuvoje iki 2021 m. vidurio buvo patenkinta tik 8,7 proc. prašymų (suteikiant pabėgėlio statusą arba papildomą apsaugą), skaičiuojant prieglobsčio pasiprašiusius pirmą kartą ir pasiprašiusius pakartotinai¹⁸.

Remiantis MD duomenimis, per I-ąjį pusmetį didžiausią prieglobsčio prašytojų dalį sudarė Irakas (280), Baltarusijos (120), Rusijos Federacijos (51), Sirijos ir Irano (po 44), Tadžikistano (37), Turkijos (15) ir Afganistano (12) piliečiai. Nė vienos kitos šalies piliečių skaičius nesiekė 10¹⁹. Daugiau apie pasiskirstymą procentais – žr. 4 pav.

4 pav. Prieglobsčio prašytojų kilmės šalys Lietuvoje 2021 m. I-ąjį pusmetį.

ES lygmeniu prieglobsčio prašytojų kilmės šalys skiriasi. Iš 200 445 per I-ąjį 2021 m. pusmetį prieglobsčio pasiprašiusiųjų daugiausiai yra Sirijos (40 340), Afganistano (24 840), Pakistano (8 270), Irako (7 855), Turkijos (6 385), Somalio (6 370), Bangladešo (5 950), Maroko (5 505),

¹⁶ Žr. Ten pat

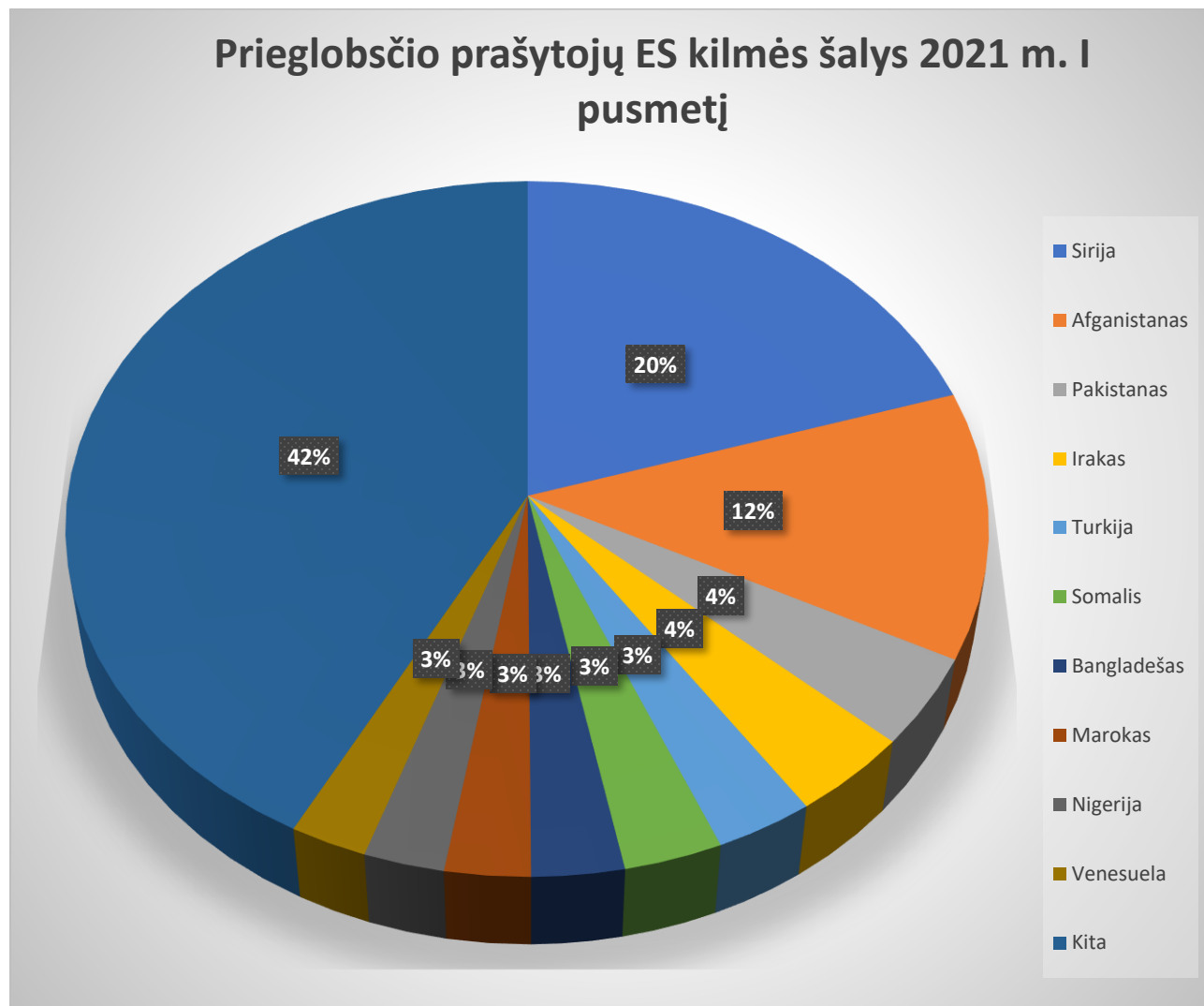
¹⁷ Žr. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics

¹⁸ Žr. <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/statistika-1/2021-metai>

¹⁹ Žr. ten pat

Nigerijos (5 200) ir Venesuelos (4 980) piliečių²⁰. Šių 10 šalių piliečiai sudaro beveik 58 proc. visu prieglobsčio prašytojų. Daugiau apie pasiskirstymą procentais – žr. 5 pav.

ES lygiu į pirmąjį dešimtuką nepatenka, pavyzdžiui, Rusijos Federacija arba Tadžikistanas – vienos dažniausių pastarųjų metų kilmės šalių, kurių piliečiai prašo prieglobsčio Lietuvoje.

5 pav. Prieglobsčio prašytojų kilmės šalys ES 2021 m. I-ąjį pusmetį.

2. 2021 M. I-OJO PUSMEČIO STEBĖSENOS REZULTATAI

Šiame skyriuje pateikiami pagrindiniai pastebėjimai ir užfiksuoti trūkumai pagal atskiras sritis: (1) prieglobsčio prašytojų priėmimą, (2) judėjimo laisvės ribojimą ir (3) prieigą prie procedūrų. Poskyriuose žemiau akcentuojami stebėsenos metu fiksuoti pavyzdžiai dėl tam tikrais stebėtais atvejais nesudarytos galimybės susisiekti su artimaisiais, ilgo buvimo pasienyje laiko, judėjimo

²⁰ Žr. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_quarterly_report#Where_do_asylum_applicants_come_from.3F

ribojimų, susijusių su dėl Covid-19 galiojusių karantinų, taip pat procedūrinių trūkumų atliekant pirmines migracijos apklausas.

Taip pat atskirame poskyryje akcentuojami metų viduryje kritę priėmimo sąlygų standartai ir kriterijų, kuriais vadovaujasi stebėtojai, pasikeitimas.

2.1. Prieglobsčio prašytojų priėmimas

2.1.1. Ryšys su artimaisiais ir susisiekimo galimybė

Mažiausiai 9 atvejais I-ąjį pusmetį LRK stebėtojai fiksavo, kad prieglobsčio prašytojams būnant VSAT PKP ar PU, taip pat Pabradės URC palapinių miestelyje nebuvo sudaryta galimybė susisiekti su artimaisiais ir pranešti apie savo buvimo vietą (2021-02-11 – Švenčionių PU; 2021-04-24 – Kapčiamiesčio PU; 2021-05-20 – G. Žagunio PU; 2021-06-02 – Kenos PU; 2021-06-09 – Švenčionių PU; 2021-06-11 – VSAT Pasieniečių mokykla; 2021-06-18 – Tverečiaus PU ir Pūškų PU, 2021-06-22 – Pabradės URC).

2.1.2. Nepilnamečių prieiga prie švietimo

Tęsiant 2020 m. lapkritį Pabradės URC pradėtą teminę stebėseną apie nepilnamečių prieigą prie švietimo karantino metu, 2021 m. vasarį analogiška stebėseną atlikta Ruklos PPC. Konstatuota, kad mokymasis nuotoliniu būdu šiame centre yra organizuojamas, sudarytos tam reikalingos sąlygos, teikiama kita su mokymu susijusi pagalba.

2.1.3. Psichikos sveikata karantino sąlygomis

I-ąjį pusmetį skirtas dėmesys psichikos sveikatai karantino sąlygomis Pabradės URC, kai gautas pranešimas apie prieglobsčio prašytojo bandymą žudyti. Remiantis konkrečiu atveju (stebėsenos pradžia – 2021-01-27) surinkta informacija apie prieigą prie psichologo paslaugų, kai dėl karantino paslaugų pasiekiamumas buvo apribotas. **Rekomenduota stiprinti žmonių, kurie turi psichologinių iššūkių, priklausomybių, taip pat kitų panašaus pobūdžio nusiskundimų, stebėjimą ir nukreipti juos pas specialistus.** Stebėseną psichikos sveikatos tema buvo plėtotą ir Pabradės URC sulaikymo dalyje, tačiau dėl vasarą kilusios migracijos krizės nebuvo baigta.

2.2. Judėjimo laisvės ribojimas

2.2.1. Judėjimo ribojimai, susiję su Covid-19

Su karantinu ir dėl to susijusiais apribojimais susijusios kelios vykdytos stebėsenos. Remiantis 2020-11-04 LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“²¹, Pabradės URC gyventojai negalėjo palikti centro ilgiau nei 2 val. (neskaitant su darbo santykiais ir mokslu susijusios veiklos). Dėl šios priežasties, lyginant su kitais šalies gyventojais, **karantino metu galimai nepagrįstai buvo ribojamos prieglobsčio prašytojų teisės judėti už centro teritorijos dėl svarbių priežasčių.** Iš dalies ši praktika buvo taikoma ir Ruklos PPC, tačiau šiuo atveju remtasi vidaus tvarkos taisyklėmis (2021-02-25 stebėseną).

²¹ Žr. nutarimo 2.2. punkto „Dėl darbo, ūkinės veiklos ir kitų sąlygų“ 2.2.13. papunktį, numatantį, kad draudžiamas URC apgyvendintų prieglobsčio prašytojų, turinčių teisę judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje, išėjimas iš URC ilgiau kaip 2 val. per parą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a2b5da801f4a11eb9604df942ee8e443>

Pavyzdžiui, 2021-02-11 ataskaitoje fiksuota, kad savarankiškai gyventi siekiantis prieglobsčio prašytojas negali spėti nuvykti iš Pabradės URC į Vilnių dėl būsto nuomos paieškos ir grįžti atgal.

Su judėjimo apribojimu ir dėl to kylančiais iššūkiais susijusi ir 2021-02-17 atlikta stebėseną, kai savaitgalį dantų skausmą kentusiam Pabradės URC gyventojui nebuvo galima suteikti skubios pagalbos vietoje, greitoji medicinos pagalba (toliau – GMP) atsisakė vykti, o prieglobsčio prašytojui vykstant į Vilnių ir atgal būtų buvusi pažeista minėta 2 val. taisyklė.

2.2.2. Buvimo VSAT pasienio padaliniuose trukmė

I-ąjį pusmetį fiksuota atvejų, kai **prieglobsčio prašytojai (įskaitant šeimas su mažamečiais vaikais) VSAT PKP ir PU praleidžia ilgiau nei 48 val.**²² ir gauna tik sauso maisto davinius. Ilgo buvimo pasienyje priežastys I-ąjį pusmetį buvo skirtingos: laukiama Covid-19 testų atsakymų, užsitęsia pirminės migracijos procedūros ir/ar operatyviai nesuderinamas nukreipimas į ilgalaikio apgyvendinimo centrus (Pabradės URC ar Ruklos PPC).

Pavyzdžiui, 2021-01-11 ataskaitoje apie tadžikų šeimą Šalčininkų PKP (vienišas tėvas su 2 nepilnamečiais vaikais) fiksuota, kad Covid-19 testai gauti praėjus beveik savaitei. Visą tą laiką šeima praleido PKP prieglobsčio prašytojų patalpoje vykstant remonto darbams, maitinosi sauso maisto daviniu. Be to, gavus testo atsakymus, paaiškėjo, kad suaugęs prieglobsčio prašytojas yra infekuotas Covid-19 ir su vaikais buvo išgabentas izoliacijai į Abromiškių reabilitacijos ligoninę. Paskui šeima vėl grąžinta į PKP patalpas.

Kitu atveju (2021-06-02 ataskaita) fiksuota, kad irakiečių šeima su dviem mažamečiais Kenos PU praleido 9 paras, kol buvo nukreipti į Pabradės URC. Tai ilgiausias stebėtojų fiksuotas prieglobsčio prašytojų buvimo pasienyje laikas I-ąjį pusmetį. Per šį laiką prieglobsčio prašytojai negalėjo susisiekti su artimaisiais, NVO du kartus vežė papildomų maisto produktų, nes vaikai nevalgė sauso maisto davinių. Be to, šioje PU nėra galimybės atsidaryti langą ir išvėdinti patalpas, prieglobsčio prašytojai paprastai būna užrakinti.

2.3. Prieiga prie procedūrų

2.3.1. Pirminių apklausų stebėseną

2021 m. LRK stebėtojai dalyvavo 9 pirminėse apklausose 7 skirtingose vietose. 6 apklausos vyko ir buvo stebimos nuotoliniu būdu (kai kurios jų buvo mišrios, nes, pavyzdžiui, prieglobsčio prašytojas, pareigūnas ir/ar stebėtojas būdavo kartu patalpoje, tačiau vertėjas dalyvaudavo nuotoliniu būdu). **8 pirminės apklausos stebėtos I-ąjį pusmetį**, 1 – II-ąjį pusmetį.

Stebėtos prieglobsčio prašytojų iš Turkijos, Nigerijos, Mianmaro, Baltarusijos, Uzbekistano, Sirijos, Irako ir Irano apklausos. 2 iš apklausose dalyvavusių prieglobsčio prašytojų – nelydimi nepilnamečiai, 1 – moteris, 1 – žmogus su negalia.

I-ąjį pusmetį informacija apie vykdomas apklausas buvo reguliariai gaunama iš VSAT pasienio padalinių, priklausančių Vilniaus PR ir Varėnos PR, taip pat iš Pabradės URC.

²² LR VRM ministro įsakymo „Dėl Prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose sąlygų aprašo“ IV skyriaus nuostata dėl 48 val. trukmės 2021-07-08 nustojo galioti ir aktualioje redakcijoje nėra numatyta maksimali buvimo pasienio kontrolės punktuose trukmė.

Stebėtų apklausų metu dažniausiai fiksuoti **procedūriniai trūkumai susiję su nepakankamu jose dalyvaujančių prieglobsčio prašytojų informavimu apie apklausos eigą** (4 atvejai), **nesuteikiant prieglobsčio prašytojui informacijos apie apklausos tikslą** (5 atvejai), **nesupažindinant su protokolu apklausos pabaigoje** (4 atvejai). Pažymėtina, kad didžioji dalis apklausų vyko ir buvo stebimos nuotoliniu būdu dėl saugumo Covid-19 pandemijos kontekste.

Nuotolinės stebėsenos praktika taikyta ir 2020 m. Siekiant pagerinti nuotolinių apklausų kokybę, LRK 2021 m. pradžioje pristatė EASO ir UNCHR nuotolinės stebėsenos rekomendacijas VSAT pareigūnams. **Per metus situacija vykdant nuotolines apklausas pagerėjo**, pereita prie naudojimosi saugia laikomos Zoom programos mokamos versijos. Tačiau išlieka aktualus kokybiškam bendravimui ir stebėsenai reikalingų papildomų kamerų klausimas. Dažniausiai naudojama viena kamera, todėl stebėtojas gali matyti tik pareigūną arba tik prieglobsčio prašytoją. Prarandama dalis informacijos, nes sunku įvertinti žmonių, esančių patalpoje, bendravimą, taip pat kūno kalbą.

2.4. Humanitarinių standartų taikymas

Birželio mėn., ruošiantis padidėjusiam neteisėtai atvykstančių migrantų srautui, padedant Lietuvos kariuomenei Pabradės URC buvo įrengtas dviejų dalių laikinas palapinių miestelis, skirtas apgyvendinti 350 vyrų.

Išaugus srautui stebėtojai rėmėsi ne tik ES taikomais EASO standartais²³, tačiau ir visuotinai pripažintamu humanitarinių standartų vadovu SFERA²⁴, kuriame keliami mažesni reikalavimai, aktualūs ne tik Europos, bet ir kitiems žemynams. Priežastis – dėl esamos situacijos kritę priėmimo sąlygų standartai, nes greta įprastų bendrabučių ir kitų patalpų pastatytos palapinės, kurias eigoje pakeitė moduliniai nameliai. Be to, aktualus tapo dar vienas – apsaugos (angl. protection) – dėmuo. Pasirinktas apgyvendinimo būdas kėlė apsaugos iššūkių, tapo aktualu stebėti, kaip užtikrinama migrantų apsauga, orumas, teisė į tinkamas paslaugas, procedūras, teisinę pagalbą ir kt.

2021-06-22 stebėsenos Pabradės URC palapinių miestelyje metu fiksuoti esminiai neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams: (1) netinkamas palapinių išdėstymas gaisrų prevencijos atžvilgiu; (2) higienos normų neatitinkanti temperatūra gyvenamosiose palapinėse; (3) nepakankama prieiga prie medicinos paslaugų; (4) nepakankamas informavimas, vertėjų ir personalo trūkumas; (5) drenažo sistemos ir palapinių miestelio pagrindo trūkumas; (6) higienos priemonių trūkumas; (7) privatumo neužtikrinimas sanitariniuose mazguose. Šie ir kiti aspektai vėliau bus fiksuojami kaip sisteminiai pasikeitus priėmimo sąlygoms (*žr. ataskaitos III dalį*).

Dalis rekomendacijų Pabradės URC eigoje buvo įgyvendintos. Pavyzdžiui, sutvarkyta vėsinimo / šildymo infrastruktūra, pagerėjo higienos ir kitų priemonių tiekimas, gyventojai galėjo papildomai pasigaminti maisto savo palapinėse arba bendroje erdvėje. Tačiau esminis miestelio planavimas (tarpai tarp palapinių, sanitarinio mazgo apimtys, kietos dangos trūkumas palijus ir pan.) faktiškai liko nepakitęs iki iškeliant užsieniečius į modulinius namelius.

²³ Žr. „EASO gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“: <https://easo.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

²⁴ Žr. SFERA vadovą (2018 m. redakcija): <https://spherestandards.org/handbook-2018/>

3. IŠVADOS

Vertinant I-ojo pusmečio stebėsenos rezultatus, galima konstatuoti, kad prieglobsčio prašymų priėmimas, materialinių sąlygų užtikrinimas, pirminės procedūros (apklausos) ir apgyvendinimas centruose funkcionavo praktiškai be didesnių trikdžių, neskaitant objektyvių iššūkių, kuriuos dėl karantino patyrė valstybė ir visuomenė.

VSAT 90 proc. pranešdavo apie prieglobsčio prašymus pasienio padaliniuose, pagal galimybes sudarydavo galimybę atlikti stebėseną gyvai, tačiau rekomenduodavo taikyti nuotolines priemones. Iš VSAT pusės nuotolinės priemonės buvo užtikrinamos.

Prieglobsčio prašytojai, gyvenantys priėmimo centruose, taip pat susidūrė su karantino iššūkiais. Pirmiausia, tai pasakytina apie galimai nepagrįstai apribotą prieglobsčio prašytojų judėjimą Lietuvoje lyginant su kitais gyventojais. Antra, prieiga prie paslaugų. Paslaugos buvo teikiamos, tačiau dėl objektyvių priežasčių neatitiko situacijos iki karantino lygio, t. y. buvo atliekamos nuotoliniu būdu, reikėdavo papildomos išankstinės registracijos ir pan.

Pagrindiniai pastebėjimai:

1. Nepranešimų apie prieglobsčio prašytojus fiksuota, tačiau jie nebuvo sisteminiai ir veikiau atsitiktiniai.

2. Rimtų sisteminių priėmimo sąlygų neatitikimų iš esmės nefiksuota arba fiksuota minimaliai ir nėra pagrindo teigti, kad pažeidimai yra pasikartojantys. **Pagrindinis neatitikimas – keliose stebėsenos ataskaitose nustatyta ribota galimybė prieglobsčio prašytojams VSAT PKP ir PU susisiekti su artimaisiais po prieglobsčio prašymo pateikimo.** Šis neatitikimas pirmąjį pusmetį nebuvo absoliutus, tačiau keli fiksuoti atvejai verčia atkreipti dėmesį.

3. Iš paslaugų priėmimo centruose pusės stebėta prieiga prie švietimo (Ruklos PPC) ir psichikos sveikatos bei iš dalies medicinos (Pabradės URC). **Rekomenduota stiprinti psichikos sveikatos prevenciją ir užtikrinti geresnę prieigą prie psichikos sveikatos paslaugų** (lietė visus centrus karantino metu, nes bendrai fiksuotas visuomenės psichikos sveikatos būklės pablogėjimas).

4. Net pritaikius žemesnį nei ES šalims taikomą EASO standartą, **fiksuoti pirmieji nerimą keliantys neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams Pabradės URC įrengtame laikinajame palapinių miestelyje.** Daugiau apie ryškėjančius sisteminius iššūkius – *žr. III ataskaitoje dalyje.*

5. Viso karantino laikotarpiu buvo nustatyta, kad prieglobsčio prašytojai išeiti iš Pabradės URC gali tik 2 val. laikotarpiui, neskaitant su darbo santykiais ir mokslu susijusiomis aplinkybėmis. **Toks ribojimas galimai nepagrįstai varžė žmonių laisvę judėti pakankamai ilgą laikotarpį, kai likusi visuomenės dalis tokią teisę turėjo sušvelninus apribojimus dėl karantino.**

6. Lyginant su 2020 m., **pirminių migracijos apklausų kokybė** (ypač organizuojant nuotolines apklausas) **pagerėjo.** Tačiau **rekomenduota pastiprinti infrastruktūros dalį užtikrinant daugiau vaizdo kamerų, kad būtų galima matyti visus apklausų dalyvius.**

III. 2021 M. II PUSMETIS (LIEPOS – GRUODŽIO MĖN.)

Žvelgiant iš stebėsenos perspektyvos, II-asis pusmetis buvo iš esmės skirtingas. Pirma, stipriai išaugo į Lietuvą patekusių migrantų skaičius. Antra, išaugo užsieniečių apgyvendinimo vietų skaičius (iš pradžių – laikinojo apgyvendinimo, paskui – naujai įkurtų ilgalaikio apgyvendinimo centrų). Trečia, atskaitomybės defragmentacija, nes migracijos sistemoje atsirado naujų suinteresuotų šalių (kelios savivaldybės sutiko skirti laikinas apgyvendinimo vietas). Ketvirta, migrantų identifikavimas, prieglobsčio prašytojų registravimas, perkėlimas iš vienos vietos į kitą ir pan., dėl ko buvo sudėtinga sekti situaciją ir rinkti informaciją.

Siekiant suvaldyti krizę buvo inicijuoti LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai, numatantys, kad paskelbus karo padėtį, nepaprastąją padėtį, ekstremaliąją situaciją ar ekstremalųjį įvykį dėl masinio užsieniečių antplūdžio, gali būti ribojamos prieglobsčio prašytojų teisės. Stebėtojų darbas su prieglobsčio prašytojais ir kitais migrantais (tam tikrais atvejais nebuvo galima identifikuoti, kokia dalis jų turi prieglobsčio prašytojų statusą) taip pat pakito, nes faktiškai visi neteisėtai sieną kertantys migrantai buvo teisiškai neįleisti į Lietuvą ir *de facto* sulaikyti. Tai lėmė judėjimo apribojimą, ryšio priemonių neprieinamumą ir kitus suvaržymus. Itin aktuali tapo dingusių artimųjų paieška, nes kelionės metu ir dėl suirutės pasienyje migrantai pasimesdavo. Taip pat dingusių žmonių ieškojo ir kitose ES šalyse gyvenantys šeimos nariai ar artimieji.

Rugpjūtį pradėta taikyti vadinama apgrėžimo²⁵ politika²⁶, numatanti, kad prieglobsčio prašymai gali būti priimti tik teisėtai atvykus į šalį arba teisėtai esant teritorijoje. Prieglobsčio prašymą teikiant ne pagal nustatytą tvarką, tokie prašymai nepriimami ir neteisėtai sieną kertantys migrantai neįleidžiami. VSAT gali priimti prieglobsčio prašymus atsižvelgus į pažeidžiamumą ir individualias aplinkybes. Taip pat numatyta galimybė prieglobsčio prašymą pateikti LR diplomatinėse atstovybėse ar konsulinėse įstaigose. LRK stebėtojai neįleidimo į Lietuvą stebėsenos 2021 m. nevykdė.

Metų pabaigoje atlikta didelės apimties jungtinė stebėseną teminiu pagrindu siekiant įvertinti *de facto* sulaikyme esančių užsieniečių prieigą prie medicinos paslaugų.

1. FAKTINIAI II-OJO PUSMEČIO DUOMENYS (IKI 2021-12-31)

2021 m. liepa- gruodis	79 stebėsenos vizitai 78 gyvi ir 1 nuotolinis vizitai 60 parengtų ataskaitų
---------------------------------------	--

²⁵ Taikoma priemonė arba politika skirtinguose šaltiniuose vadinama skirtingai: apgrėžimas, nukreipimas, atgrasymas. Humanitariniame kontekste (ne teisiniuose dokumentuose) šis veiksmas arba priemonė taip pat dar vadinama „išstūmimu“ (angl. *pushback*).

²⁶ Žr. LR VRM ministrės – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovės sprendimą „Dėl masinio užsieniečių antplūdžio pasienio ruožo teritorijose prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos su Baltarusijos Respublika valdymo ir valstybės sienos apsaugos sustiprinimo“: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Sprendimas_Nr_%2010V-20.pdf

Iš viso atlikti 79 vizitai (50 – PMIF ir 29 – UNHCR). **78 vizitai atlikti gyvai, 1 – nuotoliniu būdu** (pastaruoju atveju tai yra vienintelė II-ąjį pusmetį stebėta pirminė apklausa).

Iš viso parengta 60 ataskaitų (34 – PMIF ir 26 – UNHCR). 11 ataskaitų apima daugiau nei 1 vizitą. 1 parengta UNHCR ataskaita (apie Kapčiamiesčio stovyklą) neteikta, nes ataskaitos rengimo metu ši Lazdijų raj. savivaldybės žinioje buvusi stovykla buvo uždaryta, migrantai iškelti.

Preliminariais duomenimis, skaičiuojant tik laikinas stovyklas, o ne priėmimo centrus, **II-ąjį pusmetį vykdytų stebėsenos vizitų metu vertintos mažiausiai 2 400 prieglobsčio prašytojų (apie 400 iš jų – nepilnamečiai) ir kitų migrantų priėmimo bei apsaugos sąlygos**. Skaičiuotas skaičius žmonių, vizito dieną gyvenusių lankytoje stovykloje²⁷. Nuo spalio mėn. bendras užsieniečių, nukreiptų į nuolatinio apgyvendinimo vietas, skaičius svyravo nuo 3000 iki 3 500²⁸.

1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus ir kitus migrantus

Nuo 2021-07-01 VSAT pranešimų apie prieglobsčio prašytojus sistema pradėjo strigti. Pranešimai apie prieglobsčio prašytojų skaičių, lytį, kilmės šalį ir kt. LRK stebėtojus pasiekdavo nereguliariai. Eigoje VSAT pradėjo teikti apibendrintą savaitės statistiką, kurioje prieglobsčio prašytojų demografinė informacija buvo nepakankama, vėliau nebuvo teikiama ir ši statistika. Prie statistinių duomenų teikimo buvo grįžta rudenį, kai situacija stabilizavosi.

Per II-ąjį pusmetį fiksuota apie mažiausiai 167 nepranešimus iš VSAT pasienio padalinių. Tuo tarpu pranešta apie 158 atvejus, kai prieglobsčio pasiprašė vienas ir daugiau asmenų. Realus (ne)pranešimų skaičius, tikėtina, yra didesnis, nes LRK stebėtojai nuo sausio 1 d. iki metų pabaigos savo statistikoje fiksavo pranešimus apie 3 056 migrantus (tikslus skaičius, kiek iš jų pagal MD duomenis laikoma prieglobsčio prašytojais, nežinomas), kai tuo tarpu neteisėtu būdu sieną kirtusių migrantų 2021 m. oficialiai fiksuota 4 326 .

1.2. Pakartotinių vizitų organizavimas

Migracijos krizės metu aplankytos 32 stovyklos (VSAT Vilniaus PR Pūškų PU, Tverėčiaus PU, Adutiškio PU, Švenčionių PU, Pavoverės PU, Lavoriškių PU ir PKP, Kenos PU, Padvarionių PU, Medininkų PKP; VSAT Varėnos PR G. Žagunio PU, Tribonių PU, Purvėnų PU, A. Barausko PU, Kabelių PU, Druskininkų PU, Švendubrės UPKP, Kapčiamiesčio PU; VSAT Pabradės URC; VSAT Pasieniečių mokykla; Viešojo saugumo tarnybos (toliau – VST) Rūdninkų poligonas; Poškonių mokykla (Šalčininkų raj.); Kapčiamiesčio patalpos (Lazdijų raj.); Alytaus aerodromas (Alytaus m.); Vydenių mokykla (Varėnos raj.); Verebiejų mokykla (Alytaus raj.); Linkmenų mokykla, Kazitiškio mokykla (abi – Ignalinos raj.); Ruklos PPC; Kybartų URC; Naujininkų PPC; VSAT Medininkų URC). Iš 33 objektų vienintelė nelankyta – Petroškų stovykla (Lazdijų raj.), skirta infekuotiems Covid-19.

Atlikti 32 pakartotiniai vizitai į stovyklas, kurioms buvo teiktos LRK rekomendacijos dėl neatitikimų minimaliems humanitariniams standartams:

²⁷ Dalis žmonių gali kartotis, nes užsieniečiai buvo perkelti iš vienos laikinos stovyklos į kitą, todėl pakartotiniai vizitai neskaiciuoti.

²⁸ 2021-12-27 VSAT duomenimis, laikinojo apgyvendinimo vietoje (PKP ir PU) gyveno tik 7 migrantai, visi jie – naujai į LR patekę prieglobsčio prašytojai. Visa kita absoliuti dauguma užsieniečių metų pabaigoje jau buvo 100 proc. nukreipta į ilgalaikio apgyvendinimo vietas.

1. Tikslinių grupių skirstymas pirminiame etape (pagal lytines, etnines, religines, rasines ir kitas galimai diskriminacines grupes, taip pat nelydimus nepilnamečius)²⁹.

2. Vienių vyrų ir moterų atskyrimas gyvenamoje erdvėje ir galimybė naudotis atskirais sanitariniais mazgais³⁰.

3. Susisiekimo su artimaisiais galimybė³¹.

4. Humanitarinės pagalbos (drabužių, avalynės, antklodžių, higienos priemonių ir kt.) tiekimas³².

5. Elektros instaliacija ir šildymas³³.

6. Prieiga prie medicinos paslaugų ir vaistų³⁴.

7. Pažeidžiamų žmonių iškėlimas į stovyklas su tinkama infrastruktūra ir užtikrintu saugumu³⁵.

8. Hierarchinių struktūrų ir kastų užkardymas³⁶.

9. Karšto maisto tiekimas³⁷.

10. Tinkamo informavimo užtikrinimas³⁸.

11. Tinkamų prieglobsčio procedūrų užtikrinimas³⁹.

12. Smurto, atgrasymo, spaudimo priemonių, kolektyvinių bausmių taikymo prevencija⁴⁰.

13. Prieiga prie vandens (geriamojo ir buitinio)⁴¹.

14. Privatumo užtikrinimas gyvenamoje erdvėje ir bendrai⁴².

15. Galimybė išsiskalbti rūbus ir patalynę⁴³.

16. Nepilnamečių prieigos prie švietimo užtikrinimas⁴⁴.

17. Minimalaus gyvenamojo ploto užtikrinimas⁴⁵.

Po pakartotinių vizitų, vertinant aspektus, kuriuos rekomenduota pataisyti organizuojant priėmimo sąlygas, nustatyta, kad **1 atveju pilnai atsižvelgta** į teiktas pastabas pagal esamas aplinkybes, **21 atveju atsižvelgta iš dalies** (pataisyti ne visi, o dalis probleminių aspektų) ir **1 atveju nebuvo atsižvelgta** į pastabas (fiksiuoti analogiški esminiai neatitikimai minimaliems standartams).

Atsižvelgta:

1. Vydenių stovykla;

Iš dalies atsižvelgta:

1. Verebiejų stovykla (įrengti dušai su šiltu vandeniu, papildomi tualetai, fiksuota didesnė tvarka ir švara; taip pat pagerintas žmonių maitinimas, organizuota mobili prekyba);

²⁹ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 6 standartą ir 11 standartą.

³⁰ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 6.2 rodiklį ir 8.6 rodiklį.

³¹ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 18, 19 ir 20 standartus.

³² Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 23, 24, 25 ir 26 standartus.

³³ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 20.1 rodiklį ir 9 standartą.

³⁴ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 29 standartą.

³⁵ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 34 ir 36 standartus.

³⁶ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 11 standartą.

³⁷ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 21 standartą.

³⁸ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 30, 31 ir 32 standartus.

³⁹ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 30, 31 ir 32 standartus.

⁴⁰ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 37, 38, 39 ir 40 standartus.

⁴¹ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 8 ir 22 standartus.

⁴² Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 6, 8 standartus ir 32.2 rodiklį.

⁴³ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 16 standartą.

⁴⁴ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 27 standartą.

⁴⁵ Žr. „EASO gairių dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai“ 5 standartą.

2. Alytaus stovykla (įrengti dušai su šiltu vandeniu, papildomai tualetai, fiksuota didesnė tvarka ir švara; taip pat pagerintas žmonių maitinimas, organizuota mobili prekyba);
3. Adučiškio PU (sanitarinio mazgo plėtra; pagerėjo maisto tiekimas; pagerėjo prieiga prie vandens; galimas pasiskirstymas tarpusavyje, kur gyventi; prieiga prie medicinos paslaugų aprūpinimas vaistais; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir antklodėmis, higienos priemonėmis);
4. Druskininkų PU (pradėtas teikti karštas maistas; atvyksta medikai; pagerėjo aprūpinimas rūbais; buitinių atliekų tvarkymas);
5. Kazitiškio stovykla (sanitarinio mazgo plėtra; pagerėjo prieiga prie vandens; pagerėjo ryšys su artimaisiais; pagerėjo prieiga prie medicinos paslaugų; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir antklodėmis; buitinių atliekų tvarkymas);
6. G. Žagunio PU (sanitarinio mazgo plėtra; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir antklodėmis);
7. Kabelių PU (sanitarinio mazgo plėtra; gyvenamosios infrastruktūros plėtra; prieiga prie medicinos paslaugų ir vaistų; pagerėjo aprūpinimas rūbais; buitinių atliekų tvarkymas);
8. Švendubrės UPKP (iškelta dalis pažeidžiamų asmenų; tiekiamas karštas maistas; saugumo situacija pagerėjo; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir antklodėmis);
9. Linkmenų stovykla (gyvenamojo ploto plėtra; ryšys su artimaisiais; prieiga prie medicinos paslaugų ir vaistų; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir higienos priemonėmis);
10. Tverečiaus PU (gyvenamojo ploto plėtra; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir higienos priemonėmis);
11. Pūškų PU (karšto vandens tiekimas; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir higienos priemonėmis; pagerėjo ryšys su artimaisiais);
12. Kapčiamiesčio PU (sanitarinio mazgo plėtra; perkėlimas iš palapinių į patalpas ir/arba modulinius namelius; karšto maisto tiekimas; pagerėjo susisiekimas su artimaisiais; saugumo situacija pagerėjo; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir antklodėmis);
13. Kapčiamiesčio stovykla (patogesnis apgyvendinimas; pagerėjo aprūpinimas rūbais, batais, čiužiniais, antklodėmis; pažeidžiami ir soc. atskirtį patiriantys žmonės perkelti į kitas stovyklas);
14. Pavoverės PU (gauta papildomų rūbų ir higienos priemonių; sudaryta galimybė pasirinkti gyvenamąją erdvę);
15. Pabradės URC palapinių miestelis (žmonių perkėlimas į modulinius namelius; likusiems palapinėse užtikrinamas šildymas);
16. Pasieniečių mokykla (pagerėjo medicinos paslaugos; galimas ilgesnis buvimas lauke);
17. Padvarionių PU (gyvenamojo ploto plėtra ir šildymo užtikrinimas; pagerintas maitinimas; geresnė prieiga prie vandens; žmonės atgavo telefonus; pagerėjo prieiga prie medicinos paslaugų; pagerėjo aprūpinimas rūbais ir higienos priemonėmis; buitinių atliekų tvarkymas);
18. Kenos PU (organizuojamas papildomas apsipirkimas; atgauti asmeniniai telefonai; pagerėjo prieiga prie medicinos paslaugų);
19. Lavoriškių PU (pagerėjo maitinimas; atgauti asmeniniai telefonai; pagerėjo prieiga prie medicinos paslaugų; galimas laisvesnis judėjimas teritorijoje);
20. Švenčionių PU (sanitarinio mazgo ir gyvenamojo ploto plėtra; pagerėjo maitinimas; pagerėjo prieiga prie medicinos paslaugų; pagerėjo aprūpinimas rūbais, batais ir higienos priemonėmis);
21. Tribonių PU (sanitarinio mazgo plėtra; gyvenamojo ploto plėtra; pagerėjo maitinimas ir yra galimybė pasigaminti; pagerėjo prieiga prie medicinos paslaugų; pagerėjo aprūpinimas rūbais, batais ir higienos priemonėmis; viešai prieinama bent dalinė informacija).

Neatsižvelgta:

1. Rūdninkų poligonas;

Į 5 objektus buvo atliktas daugiau nei 1 pakartotinis vizitas (Padvarionių PU, G. Žagunio PU, Druskininkų PU, Kabelių PU, Verebiejų stovykla).

2. 2021 M. II-OJO PUSMEČIO STEBĖSENOS REZULTATAI

Šiame skyriuje pateikiami pagrindiniai pastebėjimai ir užfiksuoti trūkumai pagal atskiras sritis: (1) prieglobsčio prašytojų ir kitų migrantų priėmimą, (2) laisvės ribojimą ir neproporcingą jėgos naudojimą ir (3) prieigą prie procedūrų. Poskyriuose žemiau akcentuojami stebėsenos metu fiksuoti neatitikimai su nuorodomis į konkrečius pavyzdžius.

Taip pat pristatomas apibendrinimas apie naujų priėmimo centrų įkūrimą ir esamų centrų plėtrą bei atliktą stebėseną apie prieigą prie medicinos paslaugų nuolatinio apgyvendinimo centruose

2.1. Prieglobsčio prašytojų ir kitų migrantų priėmimas ir apsauga

2.1.1. Atskaitomybė ir funkcijų pasidalijimas naujai įkurtose stovyklose

Liepą spontaniškai buvo įkurta nemažai naujų stovyklų laikinam užsieniečių apgyvendinimui. 8 iš jų priklausė 7 skirtingų savivaldybių administracijoms, 1 – VST. Kitos stovyklos buvo įkurtos VSAT padaliniuose atliekant vidinę plėtrą.

Būtent naujos ir ne VSAT pavaldume esančios stovyklos sukėlė administracinių ir atskaitomybės iššūkių atliekant skirtingas funkcijas. Pirma, teritorijos perimetro apsauga, kurią skirtingose stovyklose mišriai užtikrino VSAT, VST, Lietuvos kariuomenė, Krašto apsaugos savanorių pajėgos, Lietuvos šaulių sąjunga ir policija. Antra, logistikos grandinė ir aprūpinimas (maistas, vanduo, drabužiai ir avalynė, higienos priemonės, sanitarija, medikamentai ir kt.). Trečia, prieiga prie medicinos paslaugų. Ketvirta, migracijos procedūros, kurias tarpusavyje derino VSAT ir MD, taip pat buvo pasitelkti specialistai iš LR užsienio reikalų ministerijos, LR krašto apsaugos ministerijos ir kitų institucijų.

2021-08-14 priimtas LR VRM ministrės – valstybės ekstremaliosios situacijos operacijų vadovės sprendimas „Dėl užsieniečių apgyvendinimo vietų administravimo vidaus tvarkos ir procedūrinių veiksmų atlikimo taisyklių“⁴⁶ iš dalies padėjo spręsti kylančius iššūkius ir apibrėžė funkcijas, tačiau sisteminės problemos liko aktualios.

2.1.2. Minimalių humanitarinių standartų (ne)atitikimas

Laikinojo apgyvendinimo vietose, taip pat įprastuose ir vėliau naujai įkurtuose priėmimo centruose stebėjimai fiksavo didesnius ar mažesnius neatitikimus minimaliems humanitariniams standartams remiantis EASO ir/arba SFERA gairėmis. Migracijos krizės pradžioje faktiškai visose ataskaitose minimas neatitikimas standartams įvairiais aspektais. Pakartotinių vizitų metu užfiksuota, kad tik vienoje iš 32 aplankytojų apgyvendinimo vietų situacija nepagerėjo, kitais

⁴⁶ Žr. https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/SPRENDIMAI/Sprendimas_Nr_%2010V-31.pdf

atvejais netitikimai buvo pašalinti arba situacija pagerėjusi iš dalies, kas laikytina gera praktika. Daugiau apie pagrindinius iššūkius ir pakartotinius vizitus – žr. 1.2. *Pakartotinių vizitų organizavimas*.

Pažymėtina, kad LRK stebėtojai krizės metu susidūrė su gera praktika, kai VSAT pasienio padalinių atstovai kreipiasi konsultacijų dėl humanitarinių standartų taikymo. Pavyzdžiui, paminėtinas Pūškų PU personalo proaktyvumas šiuo klausimu.

Suvokimas, kad ne visi turi vienodas sąlygas ir netaikomi analogiški standartai priimant prieglobsčio prašytojus bei kitus migrantus, sukeldavo nepasitenkinimą ar net maištus, peraugančius į riaušes. Pavyzdžiui, 2021-07-28 fiksuota, kad Kapčiamiesčio PU gyventojai turi informacijos, kad už kelių kilometrų esančioje Kapčiamiesčio stovykloje apgyvendinti migrantai gauna pilną maitinimą tris kartus per dieną ir iš esmės turi geresnes sąlygas (visi gyvena pastate, o ne palapinėse). Ataskaitoje pažymėta, kad nelygios sąlygos kelia frustraciją ir nepasitenkinimą.

2.1.3. Paslaugų (ne)prieinamumas

Vienu iš esminių aspektų LRK stebėtojai fiksavo paslaugų (ne)prieinamumą naujose stovyklose. Paslaugos dažnu atveju buvo prieinamos ribotai arba visai neprieinamos. Tik vėlyvą rudenį situacija stabilizavosi, tačiau dar rugsėjo, spalio, o kai kur ir lapkričio mėn. buvo fiksuojamas akivaizdus paslaugų trūkumas, ypač VSAT pasienio padaliniuose.

Nuo liepos pradžios iki lapkričio vidurio mažiausiai 27 lankytuose objektuose fiksuotas įvairių paslaugų trūkumas. Užsieniečiai neturėjo arba turėjo nepakankamą prieigą prie medicinos, psichologo paslaugų, užimtumo ir švietimo, taip pat galimybės papildomai apsipirkti.

Pavyzdžiui, 2021-10-18 lankantis VSAT Pasieniečių mokykloje, mokyklinio amžiaus vaikams vis dar nebuvo organizuojamos švietimo paslaugos. Kituose centruose tokios paslaugos rudenį jau buvo pradėtos teikti.

Neleidžiant palikti teritorijos, mobilių parduotuvių atvykimas buvo itin aktualus Pabradės URC gyventojams. Tai fiksuota 2021-09-27 ir taip pat 2021-11-25 ataskaitose, kai Pabradės URC jau veikė didžiulis modulių namelių miestelis, talpinantis daugiau nei 500 žmonių.

Situacija dėl medicinos paslaugų prieigos pradėjo gerėti baigiantis vasarai, kai stovyklose apsilankydavo mobilios medikų komandos, taip pat psichologai. Tačiau dėl žmonių skaičiaus teikiama pagalba buvo nepakankama. Pavyzdžiui, 2021-09-14 Pūškų PU nustatyta, kad reguliarių medikų vizitų vis dar nėra, pagal iškvietimą atvyksta tik GMP. Panaši situacija tos pačios datos stebėsenoje konstatuota ir Tverėčiaus PU: reguliarių medikų komandų vizitų nėra, užsieniečiai pagal poreikį užrašomi konsultacijai į artimiausio miesto polikliniką.

2.1.4. Identifikavimas ir nukreipimas

Paslaugų trūkumas glaudžiai susijęs su identifikavimu, registravimu ir tinkamu nukreipimu atsižvelgiant į pažeidžiamumą bei specialiuosius poreikius. **Greito ir tinkamo nukreipimo klausimas išliko aktualus iki vėlyvo rudens ir buvo fiksuotas daugiau nei 20 ataskaitų.**

Žemiau pateikiami pavyzdžiai:

1. 2021-07-01 Pabradės URC negalią turintis vyras buvo perkeltas iš palapinių miestelio į užsieniečių bendrabutį, tačiau apgyvendintas patalpoje su kitu negalią turinčiu žmogumi ir jam tenka miegoti dviaukštės lovos antrame aukšte (žmogus turi kojos protezą).
2. 2021-07-19 Medininkų PKP pusrūsyje gyvena onkologinis ligonis.
3. 2021-07-21 Kabelių PU personalas nežinojo apie čia apgyvendintą besilaukiančią moterį.
4. 2021-07-21 Druskininkų PU yra pažeidžiamų žmonių. Pavyzdžiui, yra žmogus, negalintis savarankiškai nueiti iš palapinės į sanitarinį mazgą.
5. 2021-07-26 Kazitiškio stovykloje nelydimi nepilnamečiai gyvena kartu su suaugusiais vyrais.
6. 2021-07-28 Kapčiamiesčio PU yra nėščių moterų, taip pat nelydimų nepilnamečių.
7. 2021-08-03 Purvėnų PU ir Tribonių PU yra nėščių moterų ir specialios priežiūros reikalaujančių ligonių (vėliau papildyta, kad viena nėščia moteris iš Tribonių PU persileido).
8. 2021-08-04 Rūdininkų poligone yra nepilnamečių, ligonių, taip pat turinčių priklausomybių.
9. 2021-08-10 Pavoverės PU fiksuota apie pažeidžiamus žmones: mažamečius vaikus, sveikatos problemų turinčias vyresnio amžiaus moteris.
10. 2021-08-18 Švendubrės UPKP yra nėščių, ligonių, kūdikių, nelydimų nepilnamečių.
11. 2021-08-24 Rūdininkų poligone vis dar gyveno mažiausiai vienas nepilnametis ir yra nenukreiptų į kitas vietas ligonių.
12. 2021-08-26 Adutiškio PU fiksuota, kad pažeidžiami žmonės gyvena netinkamomis sąlygomis (nėščioji, moterys ir vaikai gyvena garaže ir palapinėse).
13. 2021-09-07 Kabelių PU palapinių miestelyje yra likęs 10 m. berniukas su tėvu, turintis potrauminių psichikos sutrikimų, sutrikęs jo vystymasis ir raida. Reikalingas specialius gydymas.
14. 2021-09-08 Švendubrės UPKP apgyvendintos šeimos su mažais vaikais, nėščios moterys, taip pat specialių poreikių turintys pažeidžiami žmonės.
15. 2021-09-09 Linkmenų stovykloje gyvena nepilnametis su tėvu vienišų vyrų dalyje.
16. 2021-09-14 Tverečiaus PU gyveno nelydimas nepilnametis.
17. 2021-09-14 Pūškų PU gyveno besilaukianti moteris.
19. 2021-10-11 Kabelių PU buvo likusių nelydimų nepilnamečių.
20. 2021-10-20 Kybartų URC yra pažeidžiamų žmonių: ligoniai, taip pat LGBTQ asmenys.
21. 2021-10-25 A. Barausko PU yra nėščių moterų.
22. 2021-10-27 Tverečiaus PU gyvena psichikos sutrikimų turintys asmenys.

Visais atvejais apie šiuos ir kitus užfiksuotus pažeidžiamų žmonių atvejus buvo informuojami VSAT ir kitų stovyklų atstovai, kad pagal galimybes atsiradus vietų šie žmonės būtų iškelti.

Taip pat stebėtojai atkreipė dėmesį, kad kartais klaidingai identifikuojama kilmės šalis. Pavyzdžiui, 2021-07-13 Ruklos PPC vykdytoje stebėsenoje oficialiai pateikiami duomenys, kad asmuo yra Kongo pilietis. Tuo tarpu pats kalbinamas asmuo teigė esąs Kongo Demokratinės Respublikos pilietis.

2.1.5. Skirtingų etninių grupių apgyvendinimas kartu

Daugumoje naujų stovyklų užsieniečiai buvo apgyvendinami spontaniškai, faktiškai nepaisant jautrių etninių, religinių, rasinių aspektų, taip pat neįvertinus rizikų, kylančių dėl lyties, amžiaus, seksualinės orientacijos ar pan.

Mažiausiai 28 stebėsenos ataskaitose buvo konstatuota, kad stovyklos gyventojų sudėtis yra mišri ir tai sukelia arba gali sukelti įtampų, konfliktų ar prievartos protrūkių. Šiuo aspektu vėlgi reikėtų akcentuoti ne tik priėmimo sąlygų, bet ir apsaugos sąlygų (angl. protection) svarbą organizuojant užsieniečių apgyvendinimą tiek laikinose, tiek ir ilgalaikio apgyvendinimo vietose.

Keli ataskaitose fiksuoti pavyzdžiai apie netinkamo apgyvendinimo organizavimo problematiką:

1. 2021-08-18 Švendubrės UPKP, 2021-07-21 Druskininkų PU ir Kabelių PU, 2021-09-14 Pūškų PU, užfiksuota, kad kyla konfliktų tarp skirtingų etninių grupių. Afrikiečiai ir Irako jazidai teigė, kad irakiečiai arabai kontroliuoja prieigą prie sanitarinių mazgų. Jazidės moterys ir merginos teigė, kad jas psichologiškai ir fiziškai persekioja arabų kilmės irakiečiai. Nesaugiai jaučiasi afrikietės.

2. 2021-08-24 Rūdininkų poligone fiksuota nerimą keliančių aspektų. Gyventojų teigimu, stovykloje klesti hierarchija, prievarta, vidinis smurtas. Fiksuota, kad sanitariniai mazgai paskirstyti pagal etnines grupes ir yra diskriminacijos apraiškų.

3. 2021-09-02 stebėsenos vizito metu Kazitiškio stovykloje gyveno viena mergina iš Šri Lankos, bendraujanti ribota anglų kalba. Stebėtojai ir teisininkui pavyko pasikalbėti su mergina talkinant jos draugei, kalbančiai angliškai ir verčiant telefonu. Mergina patiria socialinę izoliaciją, nes užkardeje nėra daugiau panašios kultūros atstovų, kalbančių ta pačia kalba.

4. 2021-09-09 Linkmenų stovykloje fiksuota, kad yra hierarchinio susiskaidymo apraiškų. Pavyzdžiui, vyrų gyvenamoje dalyje diskriminuojami Šri Lankos ir Pakistano piliečiai. Šrilankiečiai minėjo, kad kartais lieka be maisto, nes kiti gyventojai pirmi paima daugiau porcijų, todėl vyrai turi dalintis tarpusavyje. Tas pats nutinka ir su kitų produktų dalinimu, prieiga prie medikų ir kt. Tos pačios stovyklos sporto salėje gyvenančios afrikietės merginos teigė, kad vienoje erdvėje apgyvendinus irakiečius vyrus, jos jaučiasi blogai. Pasak jų, irakiečiai jas užgaulioja, fotografuoja ir filmuoja miegančias, einančias iš dušo patalpų ir pan. Salėje šalia svetimų vyrų miega ir vyresnės musulmonės moterys.

2.1.6. Ryšys su artimaisiais

Svarbus aspektas – galimybė susisiekti su artimaisiais, palaikyti ryšį su advokatu arba gauti teisinę konsultaciją. **Taikyta praktika dėl galimybės naudotis asmeniniais telefonais arba suteikti alternatyvias ryšio priemones II-ąjį pusmetį buvo skirtinga.** Faktiškai tai buvo vienas iš nedaugelio dalykų, nereglamentuotų dokumentuose, susijusiuose su krizės valdymu. Tai lėmė itin skirtingą praktiką, priklausomą nuo stovyklos administratoriaus.

Pažymėtina, kad geriausia situacija šiuo atžvilgiu buvo savivaldybių suteiktose patalpose, kur užsieniečiai gana greitai atgavo asmeninius telefonus, galėjo už savo lėšas ar padedami NVO įsigyti lietuviškų SIM kortelių. Taip pat asmeniniai telefonai buvo gražinami priėmimo centruose Ruklos PPC, Pabradės URC bei VST priklausančiame Rūdninkų poligone. Tiesa, fiksuota atvejų, kai telefonai nebuvo gražinti arba pasimetė. Pavyzdžiui, 2021-09-29 Ruklos PPC fiksuota, kad ne visi gyventojai perkraustant juos į PPC yra atgavę savo asmeninius telefonus.

Kita taikyta praktika – galimybė reguliariai paskambinti artimiesiems. Dalyje VSAT pasienio padalinių buvo bendri telefonai arba šeimos ryšių atkūrimo paslauga teikė NVO.

Prasčiausia situacija dėl susisiekiama fiksuota VSAT pasienio padaliniuose. Tam tikrais atvejais susisiekiama nebuvo galimas daugiau nei 2 mėn., nes apgyvendintieji dar nebuvo atgavę asmeninių telefonų ir NVO nebuvo leidžiama organizuoti šeimos ryšių atkūrimo paslaugos. Pavyzdžiui, tokia situacija susiklostė ir buvo fiksuota 2021-09-02 Druskininkų PU, taip pat 2021-09-08 Švendubrės UPKP. 2021-09-16 Pavoverės PU fiksuota, kad šios paslaugos dėl saugumo sumetimų nerekomenduota atlikti, tačiau šiuo atveju ryšys su artimaisiais stovykloje buvo galimas anksčiau.

Dauguma atvejų VSAT PU ir PKP personalas proaktyviai kreipdavosi į LRK ar kitas NVO prašydami atlikti šeimos ryšių atkūrimo paslaugą (susisiekiama su artimaisiais) siekiant pagerinti psichologinį mikroklimatą stovykloje, taip pat išvengti užsieniečių nepasitenkinimo ir riaušių.

Pažymėtina, kad stebėsenos vizitų metu fiksuota ir geroji praktika VSAT pasienio padaliniuose. Pavyzdžiui, 2021-07-19 fiksuota, kad dalis Padvarionių PU gyventojų atgavo mobiliuosius telefonus, o 2021-10-18 telefonais naudojosi praktiškai visi šios stovyklos gyventojai. Tokia pati situacija 2021-07-19 fiksuota ir Padvarionių PU priklausančiame Medininkų PKP.

2.1.7. Pasimatymas su artimaisiais ir siuntinių perdavimas

Priešingai nei susiekiama su artimaisiais galimybė, pasimatymų ir siuntinių perdavimo tvarka buvo reglamentuota minėtame LR VRM ministrės – valstybės ekstremaliosios situacijos operacijų vadovės sprendime „Dėl užsieniečių apgyvendinimo vietų administravimo vidaus tvarkos ir procedūrinių veiksmų atlikimo taisyklių“⁴⁷. Tačiau nepaisant to, ši praktika baigiantis metams vis dar nebuvo efektyviai taikoma ir netenkino *de facto* sulaikytų užsieniečių poreikių pasimatyti su atvykstančiais artimaisiais ir gauti siuntinių (ypač grynujų pinigų, nes turimos asmeninės lėšos per buvimo Lietuvoje periodą daug kam baigėsi).

Daugiausiai nusiskundimų dėl siuntinių tvarkos gauta iš Kybartų URC ir Medininkų URC gyventojų. Tuo tarpu geroji praktika dėl pasimatymų, pavyzdžiui, fiksuota 2021-10-18 Padvarionių PU, kai vieną Irako pilietę aplankė jos vyras, turintis leidimą gyventi Vokietijoje. Pareigūnai susitikimui užleido mokymosi patalpas ir žmonės galėjo dvi dienas praleisti po 5 val.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad pasimatymų tvarką iš esmės apribojo nuo lapkričio 10 d. įvesta nepaprastoji padėtis⁴⁸. Tačiau šis nutarimas niekaip neturėjo veikti siuntinių pristatymo.

2.2. Judėjimo laisvės ribojimas ir neproporcingas jėgos naudojimas

Kaip minėta, dėl įstatymų pakeitimų *de facto* visi neteisėtu būdu į Lietuvą atvykę užsieniečiai buvo sulaikyti ir laikomi kaip neįleisti į šalį. Faktiškai visose stebėsenos ataskaitose fiksuotas judėjimo suvaržymas, nedarant išimčių nepilnamečiams, besilaukiančioms moterims, kitiems pažeidžiamiems žmonėms ir turintiems specialiųjų poreikių. Šiame skyriuje akcentuojami du aspektai: (1) judėjimo laisvės ribojimas bei (2) galimai neproporcingas jėgos naudojimas užsieniečių atžvilgiu jų apgyvendinimo vietose.

⁴⁷ Žr. „Dėl užsieniečių apgyvendinimo vietų administravimo vidaus tvarkos ir procedūrinių veiksmų atlikimo taisyklių“ II sk. „Apgyvendinimo vietų organizavimas“: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/SPRENDIMAI/Sprendimas_Nr_%2010V-31.pdf

⁴⁸ Nepaprastoji padėtis įsigaliojo nuo 2021 m. lapkričio 10 d. (pratęsta iki 2022 m. sausio 14 d.) 1) visame pasienio ruože prie LR valstybės sienos su Baltarusija ir 5 km į valstybės gilumą nuo pasienio ruožo; 2) LR institucijų paskirtose užsieniečių apgyvendinimo vietose (Pabradės URC teritorijoje, Medininkų URC teritorijoje ir Kybartų URC teritorijoje, PPC Rukloje ir šalia jo įrengtoje teritorijoje, PPC Naujininkų pabėgėlių stovykloje) ir 200 m aplink jas.

2.2.1. Judėjimo suvaržymai

Nepaisant fakto, kad visi užsieniečiai buvo *de facto* sulaikyti, galima išskirti daugiau papildomų suvaržymų kategorijų. Pirma, ribota galimybė palikti ne pačią stovyklos teritoriją, o pastatą ar patalpą, kuriame užsienietis apgyvendintas. Antra, pasivaikščiojimo lauke ribojimas.

Iki migracijos krizės pradžios vieninteliame Pabradės URC sulaikytų užsieniečių bendrabutyje buvo taikomos įkalinimo įstaigoms būdingos praktikos, t. y. papildoma fizinė apsauga, ribota galimybė palikti pastatą, gyventojų atskyrimas sektoriais ir kt.

Kilus krizei, liko 2 priėmimo centrai, kuriuose nedidelė dalis gyventojų turi teisę palikti teritoriją (Ruklos PPC ir Pabradės URC). Tik visi vienintelio Jiezno paramos šeimai centro (toliau – PŠC) gyventojai turi teisę palikti centro teritoriją.

Mažiausiai 10 ataskaitų fiksuoti papildomai judėjimo suvaržymai stovyklos viduje:

1. 2021-07-01 VSAT Pasieniečių mokykloje fiksuota, kad gyvenantys 20 d. ir ilgiau negali išeiti į lauką. Tarp jų – nėščios moterys ir vaikai. Įėjimai į skirtingus aukštus taip pat yra užrakinti.

2. 2021-07-16 Linkmenų stovykloje nesudaryta galimybė išeiti į lauką, žmonės karantinuojami. Patalpoje – aukšta temperatūra, trūksta oro.

3. 2021-07-19 Padvarionių PU fiksuota, kad sulaikymo patalpoje esantys gyventojai yra užrakinti. Formali priežastis yra tai, kad šie žmonės turi neigiamus Covid-19 testus, todėl norima išvengti sąlyčio su naujai atvykusiais žmonėmis, taip pat nenorima, kad jie laisvai judėtų po pareigūnų darbo vietą.

4. 2021-07-19 Medininkų PKP pusrūsyje gyvenantys žmonės yra užrakinti, neleidžiama išeiti į lauką pabūti gryname ore. Teritorijoje vyksta rekonstrukcijos darbai. Tuo tarpu viršuje kitose patalpose gyvenanti moteris prieglobsčio prašytoja su dukra gali judėti laisviau.

5. 2021-09-09 Linkmenų stovykloje nustatyti griežti pasivaikščiojimo lauke grafikai, kurie yra minimalūs, o kai kurie kitų gyventojų diskriminuojami žmonės apskritai neišeina į lauką. Buvimas lauke, pasak žmonių, praktikoje apsiriboja nuo 15 iki 30 min per dieną.

6. 2021-09-20 Kenos PU vyrai skundėsi, kad po 22 val. yra užrakinami kambariuose ir tuomet daliai iš jų (12, kurie gyvena buvusiose mokymų patalpose) tualetas nėra pasiekiamas. Jie priversti gamtinius reikalus atlikti į butelius.

7. 2021-10-18 VSAT Pasieniečių mokykloje žmonės gali 2 val. per dieną pasivaikščioti lauke pagal sudarytą grafiką. Pasivaikščiojimui skirta nedidelė teritorija šalia, papildomai aptverta tvora. Gyventojai nėra patenkinti, kad negali išeiti jų pačių pasirinktu laiku, pavyzdžiui, esant geram orui. Į lauką išleidžiama tik pagal apsaugos sudarytą pasivaikščiojimo grafiką. Kartais tai būna vakarinės valandos, kai yra šalta.

8. 2021-10-20 Kybartų URC egzistuoja vadinamos reabilitacijos patalpos, kur žmonės patalpinami atskirai ir izoliuojami nuo kitų. Neretai nepaaiškinamos to priežastys.

9. 2021-11-03 Kenos PU sudarytos ribotos pasivaikščiojimo lauke sąlygos. Leidžiama pasivaikščioti prie pastato 1 val. per dieną 5 žmonių grupelėse.

10. 2021-11-03 Lavoriškių PU galima būti lauke nuo 10 val. ryto iki 22 val.

Kadangi baigiantis metams visi užsieniečiai buvo išskelti iš VSAT pasienio padalinių, o laikinos savivaldybių stovyklos buvo uždarytos, papildomi sugriežtinti judėjimo teritorijos viduje apribojimai buvo taikomi tik Pabradės URC (sulaikymo dalis) ir Kybartų URC. Iš dalies judėjimas teritorijos viduje buvo apribotas ir naujiems Pabradės URC bei Ruklos PPC įkurtiems modulinėms namelių miesteliams, nuo likusios teritorijos dalies atskirtiems papildoma tvora. Tačiau žmonių buvimo lauke laikas nebuvo apribotas, viduje įrengta laisvalaikio infrastruktūra ir pan.

2.2.2. Neproporcingas jėgos naudojimas

Palaiptiesiui didintą judėjimo suvaržymą ir taip pat galimai neproporcingą jėgos naudojimą nulėmęs veiksnys – gana dažnas savavališkas užsieniečių pasišalinimas iš apgyvendinimo vietų. Kai kuriais atvejais pasišalinimai susiję su iki LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo buvusią galimybę palikti stovyklą. Tiesa, pavyzdžiui, Pabradės URC arba Ruklos PPC iki šiol taikoma praktika daliai užsieniečių suteikti leidimą laikinai palikti teritoriją⁴⁹, o Jiezno PŠC teisę palikti teritoriją turi visi gyventojai. Kitais atvejais pasišalinimai įvykdyti fiziškai įveikus teritoriją juosiančią užtvaramą ar kitus apsaugos barjerus. Dalis pasišalinusiųjų buvo sulaikyti Lietuvoje, dalis – kitose ES šalyse ir grąžinti į Lietuvą, dalis nerasta⁵⁰.

8 stebėsenos ataskaitose fiksuota galimai naudota perteklinė jėga ir/ar kitos baudžiamosios, spaudimo ir bauginimo priemonės:

1. 2021-07-01 Pasieniečių mokykloje fiksuoti liudijimai, kad priėjus prie langų ir juos atidarius, pareigūnai demonstratyviai priartėja su šunimis ir tariamai imituoja puolamuosius veiksmus.
2. 2021-08-18 Švendubrės UPKP gyventojai teigė esantys traktuojami kaip nuteistieji (pasak jų, VST pareigūnai migrantus vadina (cituoju) „kaliniais“, „neturinčiais teisių“, nevengiama rasistinių ir žeminančių pastabų, taip pat, pavyzdžiui, esą grasinama, kad jei nesusitvarkys tualetų ir dušų patalpų, šios bus užrakintos ir gamtinius reikalus reikės atlikti lauke), pareigūnams trūksta suvokimo apie jų teisinį statusą ir pan.
3. 2021-08-24 Rūdininkų poligone fiksuota apie taikytas kolektyvinės bausmės priemones už dalies gyventojų bandymą pasišalinti (neįvardytos institucijos pareigūnai, pasak kalbintųjų, ėjo į palapines, mušė lazdomis ir naudojo elektrošoko priemones).
4. 2021-08-26 Adučiškio PU gyventojai skundžiasi, kad jaučia pareigūnų spaudimą. Jų teigimu, vieną naktį buvo vykdyta krata ieškant telefono. Žmonėms grasinta elektrošoku, šunimis ir ginklais. Pareigūnai neneigė, kad krata buvo atliekama, tačiau teiginius dėl grasinimus paneigė.
5. 2021-09-02 Druskininkų PU užfiksuoti liudijimai, kad pavyzdžiui, gyventojui atsisakius valgyti pateiktą maistą ir demonstratyviai jį numetus ant žemės, pareigūnai, migranto teigimu, jį nusivedė į sulaikymo patalpą ir ten laikė bei naudojo smurtinius veiksmus, grasino. Kitas gyventojas liudijo, kad dėl stovykloje rastų tariamai 4 neteisėtai laikomų telefonų vyko kratos ir dalis užsieniečių po vieną buvo nuvesti į netoliese esantį mišką. Pareigūnai galimai dėvėjo maskuojančias uniformas be skiriamųjų ženklų, mušė ir naudojo elektrošoko priemones siekdami išgauti prisipažinimą.

⁴⁹ Šiuose centruose gyvena iki 2021 m. vasarą kilusios migracijos krizės ir įstatymų pakeitimo į Lietuvą atvykę užsieniečiai, taip pat tie, kuriems teismo sprendimu taikoma alternatyvi sulaikymui priemonė. Laisvas judėjimas šalies teritorijoje taip pat paprastai taikomas prieglobsčio pasiprašiusiems Baltarusijos piliečiams.

⁵⁰ LRK neturi tikslių duomenų apie pasišalinusius ir vėliau surastus arba nesurastus asmenis.

6. 2021-09-09 Linkmenų stovykloje užfiksuotas galimai netinkamas pareigūnų elgesys migrantų atžvilgiu. Keli žmonės teigė, kad į sporto salę buvo atėję pareigūnai su šunimis ir gąsdino gyventojus. Pasak jų, būta ne tik psichologinio, bet ir fizinio smurto apraiškų, pareigūnai esą sudavė keliems žmonėms.

7. 2021-09-27 Pabradės URC gyventojai teigia, kad yra pareigūnų, kurie jų atžvilgiu elgiasi neetiškai. Pavyzdžiui, sportuojant vienas VSAT pareigūnas į sporto aikštelę paleido kovinį šunį, kuris puolė spardomą kamuolį. Šis veiksmas išgąsdino žmones. Migrantų filmuotoje vaizdo medžiagoje matyti, kaip sportavę žmonės išvydę palaidą šunį atsitraukia, o po kiek laiko pasirodo VSAT pareigūnas ir demonstratyviai rūkydamas išsiveda šunį.

8. 2021-10-20 Kybartų URC yra taikoma priemonė dėl nepaaiškinamų priežasčių žmones uždaryti į vadinamas reabilitacijos patalpas, izoliuoti nuo kitų. Taip pat taikoma reguliari naktinio tikrinimo su prožektoriais priemonė.

Dar vienu atveju, gavus signalų iš gyventojų, buvo pakartotinai lankyta Verebiejų stovykla. Parengta ataskaita apie galimai naudotą perteklinę jėgą.

Remiantis LRK turima informacija, užsieniečių skundai po šių ar kitų atvejų nebuvo oficialiai teikiami ir tarnybiniai patikrinimai (nesant skundų) nebuvo pradėti. Dažnu atveju užsieniečiai negalėdavo nurodyti, kokios tiksliai institucijos pareigūnai galimai naudojo perteklinę jėgą ar viršijo įgaliojimus. Kaip minėta, apsaugą stovyklose užtikrino ne vienos institucijos atstovai.

Pažymėtina, kad dauguma atvejų kalbinti užsieniečiai stebėtojams teigė bijantys atvirai kalbėti apie patirtą smurtą ar jėgos naudojimą ir nenori bendradarbiauti su teisėsaugos institucijoms siekiant inicijuoti tyrimą dėl galimai neteisėtos veiklos ar viršytų įgaliojimų.

2.2.3. Atskyrimas nuo artimųjų

Prie judėjimo suvaržymo reikėtų paminėti dar vieną aktualią fiksuotą problemą – pasitaikančių artimųjų atskyrimą ir apgyvendinimą skirtingose stovyklose. Taip dažniausiai įvykdavo dėl 3 priežasčių: (1) netyčinis atskyrimas dėl esamos sudėtingos situacijos, t. y. didelio srauto žmonių ir netinkamo identifikavimo ir registravimo; (2) sąmoningai, tokį veiksma pagrįdžiant vietos vienoje ar kitoje stovykloje trūkumu; (3) dėl su Covid-19 susijusios izoliacijos.

Žemiau pateikiami keli stebėtojų ataskaitose fiksuoti atskyrimo nuo artimųjų pavyzdžiai:

1. 2021-07-01 VSAT Pasieniečių mokykloje fiksuota, kad tame pačiame bendrabutyje šeimos nariai atskirti ir apgyvendinti skirtinguose aukštuose, nors vietos pakanka.

2. 2021-07-01 VSAT Pasieniečių mokykloje identifikuoti mažiausiai du atvejai, kad patekus į Lietuvą buvo atskirti šeimos nariai. Vienu atveju atskirti du pilnamečiai – brolis ir sesuo.

3. 2021-07-07 Vydenių stovykloje identifikuotas mažiausiai vienas atvejis, kai jaunas vyras teigė, kad patekus į Lietuvą nuo jo buvo atskirtas brolis.

4. 2021-07-13 Ruklos PPC pora kalbintų žmonių teigė, kad patekus į Lietuvą jų šeimos nariai buvo perkelti į kitą vietą.

5. 2021-08-18 Švendubrės UPKP gyventojai liudijo apie teigiamą Covid-19 turinčių izoliavimą. Teigiamą testo atsakymą gavę žmonės buvo išvežti, tačiau artimieji jau kuris laikas negauna žinių, kur jie tiksliai yra, kokia jų sveikatos būklė ir pan.

6. 2021-09-02 Druskininkų PU užfiksuota, kad nuo suaugusios sesers su jos šeima atskirtas 15 m. paauglys. Apie jo buvimo vietą šeima nežino.

7. 2021-09-06 G. Žagunio PU po Covid-19 protrūkio dalis žmonių karantinui perkelti į netoliese esančią Poškonių mokyklą, kur laikantis NVSC reikalavimų kai kurie žmonės praleido jau daugiau nei 28 d. Tokiu būdu atskirta jau 20 d. gyvena viena šeima: mama su 2,5 m. vaiku gyvena Poškonių mokykloje, tėvas su 4,5 m. sūnumi – G. Žagunio PU. Pasak tėvo, dėl priverstinio šeimos atskyrimo vaikas patiria psichologinį distressą.

8. 2021-09-07 Kabelių PU jaunas afriketis vyras atskirtas nuo nėsčios partnerės. Jis buvo atskirtas, nes dalyvavo muštynėse Alytaus stovykloje.

9. 2021-11-03 Kenos PU dvi afriketės moterys teigė esančios atskirtos nuo partnerių.

10. 2021-11-03 Lavoriškių PU viena mergina nurodė, kad perkeliant iš ankstesnės stovyklos ji buvo atskirta nuo dviejų pilnamečių brolių, kurie dabar gyvena Medininkų URC.

Apie šiuos ir kitus analogiškai fiksuotus artimųjų atskyrimo atvejus LRK stebėtojai informuodavo stovyklos administratorių arba kitą atstovą. Esant vietos nurodytoje laikinoje stovykloje arba priėmimo centre, atskirti šeimos nariai būdavo sujungiami. Tačiau šis procesas užtruko iki vėlyvo rudens, kol absoliučiai visi žmonės buvo perkelti į ilgalaikio apgyvendinimo vietas.

2.3. Naujų priėmimo centrų įkūrimas ir esamų centrų plėtra

Iki spalio be Pabradės URC, Ruklos PPC ir Jiezno PŠC buvo įkurti dar 3 nauji priėmimo centrai: Medininkų URC, Kybartų URC ir Naujininkų PPC⁵¹. LRK stebėtojams buvo sudaryta galimybė įvertinti patalpas Kybartuose ir Naujininkuose prieš įrengiant ilgalaikio apgyvendinimo vietas. 2021-08-27 lankytasi Kybartų patalpos namuose, 2021-09-07 – buvusiuose Naujininkų nakvynės namuose.

Įvertinus Kybartuose esančią infrastruktūrą ir sudarytas sąlygas konstatuota, kad šis ar kitas objektas, kurio pirminė paskirtis – įkalinimas, galėtų būti tik laikinas sprendimas šalant orams iškeliant žmones iš palapinių. Suradus kitą objektą, kuris neturėtų stigmatizuojančių elementų, MD sprendimų laukiančius užsieniečius rekomenduota perkelti į orias žmogaus teises užtikrinančias patalpas. Iki metų pabaigos didesnių patobulinimų šiame centre nebuvo atlikta. Kybartų URC vis dar gyveno per didelis skaičius žmonių (2021-12-27 – 640), nebuvo nuolat prieinamas karštas vanduo ir kt. Šis centras išlieka vienu iš didžiausių kritinių taškų, kuriuos būtina spręsti 2022 m.

Buvusius Naujininkų nakvynės namus, įskaitant infrastruktūrą, aplinką ir kt., taip pat vertino LRK stebėtojai ir pateikė rekomendacijas. Į išsakytas pastabas buvo atsižvelgta, patalpos buvo skubiai atnaujinamos, pritaikomos apgyvendintų užsieniečių (daugiausiai – šeimų) poreikiams. Baigiantis metams Naujininkų PPC buvo viena nedaugelio užsieniečių apgyvendinimo vietų, kurioms pakartotinės stebėsenos metu buvo teiktos minimalios pastabos ir fiksuotas progresas.

Medininkų URC įrengimas taip pat nebuvo sklandus. Šioje vietoje fiksuotas itin mažas bendras teritorijos plotas, laisvalaikio ir bendrų erdvių trūkumas. Nepaisant nepakankamai kokybiško infrastruktūros planavimo, Medininkų URC turi kitą esminį iššūkį: nėra iki galo apibrėžta, į kokią

⁵¹ Kai kuriuose šaltiniuose šis objektas vadinamas Naujininkų pabėgėlių stovykla, tačiau šioje ataskaitoje patogumo dėlei objektas vadinamas Naujininkų PPC, nes yra struktūrinis Ruklos PPC vienetas, turintis savo patalpas, infrastruktūrą, personalą, teikiamas paslaugas ir kt.

tikslinę(-es) grupę(-es) orientuotas šis centras. Susiklostė paradoksali situacija, kad Medininkų URC buvo apgyvendintos šeimos su mažais vaikais, taip pat vieniši vyrai ir moterys, sukelti LGBTQ bendruomenės nariai, yra plati etninė įvairovė ir kt. Turint omenyje pažeidžiamumus ir kitus probleminius aspektus, šis centras dėl savo lokacijos, specifikos, personalo trūkumo ir pan. išlieka neapibrėžtame statuse, nes jo negalima lyginti su, pavyzdžiui, Ruklos PPC, Naujininkų PPC ar Jiezno PŠC, kuriuose gyvena pažeidžiamų ir specialiųjų poreikių turinčių asmenų.

Perkeliant žmones iš VSAT pasienio padalinių, stipriai išaugo ir esamų centrų Ruklos PPC bei Pabradės URC apimtys. Išaugo ne tik gyventojų skaičius, bet ir buvo įrengta nauja infrastruktūra – moduliųjų namelių miesteliai teritorijos viduje, papildomai apjuosti tvora ir neleidžiantys laisvai judėti teritorijos viduje.

Pabradės URC, nepaisant dėl stipriai išaugusio gyventojų skaičiaus kylančių iššūkių, tokių kaip prieiga prie medicinos paslaugų, užkrečiamų ligų (niežų, tuberkuliozės) proveržiai, prekybos organizavimas centro viduje ir pan., matyti sisteminis požiūris ir aiškiai sudėliota prieglobsčio prašytojų priėmimo tvarka. Logiškas teritorijos planavimas ir logistinė grandinė, taip pat patyrusio personalo turėjimas padeda centrui išlaikyti funkcionuojančią tvarką. Tačiau tobulintinų aspektų yra. Pavyzdžiui, maisto tiekimas ir pasirinkimas užtikrinant vegetarišką alternatyvą moduliųjų namelių sektoriuose. Taip pat susisiekiama su artimaisiais sulaikymo dalyje organizavimas.

Ruklos PPC orientuotas į pažeidžiamus žmones, kuriems būtina užtikrinti tinkamas gyvenimo, apsaugos sąlygas, prieigą prie atitinkamų paslaugų ir pan. Priėmimo sąlygos centre tobulinamos atsižvelgiant į rekomendacijas, tačiau dėl stipriai išaugusio gyventojų skaičiaus kyla nemažai iššūkių. Dauguma jų susiję su pažeidžiamų žmonių apgyvendinimu moduliųjų namelių miestelyje. Minimalios buitės sąlygos šioje PPC dalyje užtikrinamos, tačiau teritorijos planavimas nėra patogus ir tinkamas tikslinei pažeidžiamai grupei. Miestelis įrengtas asfaltuotoje aikštelėje, žalios zonos nėra, ribotas judėjimas visos PPC teritorijos viduje (į bendrą laisvalaikio zoną galima patekti tik su administracijos leidimu), vyrų ir moterų tualetai nėra atskirti ir išdėstyti tik vienoje miestelio pusėje, o konteinerių miestelyje gyvena nėščių moterų. Taip pat teritorija, kur gyvena daug nepilnamečių, saugoma gausiai ginkluotų pareigūnų, kas žmonėms kelia papildomą stresą. Apsipirkti galima tik vietos parduotuvėje, kur kainos yra aukštesnės nei vidutinės, o pasirinkimas – ribotas. Keli šimtai gyventojų, matydami, kad toje pačioje teritorijoje gyvenantys kiti migrantai turi geresnes sąlygas (gyvena pastatuose, kai kurie gali palikti teritoriją ir pan.), nesijaučia komfortiškai, kyla nepasitenkinimas dėl nelygybės.

Jiezno PŠC, lyginant su kitomis ilgalaikio apgyvendinimo vietomis, yra mažas centras – iki 50 vietų. Pažymėtina, kad Jiezno PŠC yra vienintelė atviro tipo migrantų stovykla Lietuvoje, kurioje nevaržoma judėjimo laisvė. Pakankamo dydžio gyvenamasis plotas, užtikrinama pamatinė teisė į orumą, privatumą ir saugumą, užtikrinamos švietimo ir užimtumo paslaugos nepilnamečiams, taip pat pagal turimą teisinį statusą sudaromos galimybės įsidarbinti. Visos šios aplinkybės, taip pat santykiai su personalu ir jų dedamos pastangos padeda kurti sąlyginai gerą mikroklimatą čia gyvenantiems žmonėms, kurių didžioji dauguma yra šeimos.

2.4. Migracijos procedūros

2.4.1. Prieiga prie procedūrų

Mažiausiai 28 II-ojo pusmečio stebėsenos ataskaitose fiksuotas vienas ar daugiau aspektų, susijusių su migracijos procedūromis: (1) informacijos apie teisinį statusą, bendrą procedūrų tvarką (įskaitant apskundimą, terminus, dokumentų pateikimo tvarką, kontaktus ir kt.) trūkumas suprantama kalba; (3) ribota prieiga prie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos arba privataus teisininko paslaugų; (4) klaidinanti informacija apie prieglobsčio prašytojų teises ir pareigas; (5) vertėjo pasitelkimas ir vertimo kokybė; (6) išankstinės nuostatos, patiriamas spaudimas dėl savanoriško grįžimo arba prieglobsčio prašytojo statuso atsisakymo ir kt.

Didžioji dalis stebėtų užsieniečių nebuvo informuoti arba nepakankamai informuoti, kas yra juos atstovaujantys teisininkai arba koks migracijos pareigūnas atsakingas už jų bylą. Kaip minėta ankstesniuose ataskaitos skyriuose, dalis migrantų neturėjo ryšio priemonių (telefono, priegigos prie el. pašto), kad galėtų susisiekti, nes apgyvendinimo vietose buvo ribojamas ryšys. Pasitaikė atveju, kai užsieniečiai teigė pateikę prieglobsčio prašymus, tačiau kreipėsi dėl papildomos informacijos sužinodavo, kad jų prašymai nėra registruoti. Prasidėjus intensyviai ir pagreitintam prieglobsčio prašymų nagrinėjimui, vasaros pabaigoje ir rudens pradžioje beveik visose ataskaitose fiksuotas informacijos apie sprendimus žmonėms suprantama kalba trūkumas.

Žemiau pateikiami keli pavyzdžiai iš ataskaitose užfiksuotų pastebėjimų, susijusių su prieiga prie procedūrų ir informacijos pateikimu:

1. 2021-07-21 Kabelių PU užfiksuota, kad migrantams pareigūnai išdalijo informacinę medžiagą įvairiomis kalbomis, kurios turiniu siekiama įbauginti ir paveikti. Dalomojoje medžiagoje, kur pirminis informacijos šaltinis nenurodomas, preziumuojama, kad nei vienas neteisėtai atvykęs užsienietis negavo ir negaus prieglobsčio.

2. 2021-08-05 Alytaus stovykloje fiksuota, kad dauguma žmonių čia praleido jau mėnesį, tačiau dar neturėjo pirminės apklausos. Gyventojų teigimu, pas juos lankėsi (cituojuama) neįvardyta „migracijos darbuotoja, kuri buvo nemandagi ir grasino, kad visi migrantai bus deportuoti ir niekas šiomet (2021 m.) negavo prieglobsčio“.

3. 2021-08-24 pakartotinai lankantis Rūdinkų stovykloje, jau buvo prasidėjusios migracijos apklausos. Žmonės teigė per apklausas patiriantys spaudimą dėl savanoriško grįžimo į kilmės šalį, suteikiama subjektyvi informacija. Jų teigimu, grasinama, kad atsisakius savanoriškai grįžti, (cituojuama) „laukia ilga šalta žiema palapinėse“. Nė vienas kalbintas migrantas nepatvirtino, kad buvo supažindintas apie galimybę pateikti apeliaciją sulaukus neigiamo MD sprendimo. Žmonės patvirtino turėję prieigą prie vertėjų, tačiau dalis kalbintųjų nebuvo patenkinti vertimo kokybe.

4. 2021-08-26 Vydenių stovykloje žmonių teigimu, MD darbuotojai ir kiti pareigūnai, su kuriais teko bendrauti dėl procedūrų, naudoja (cituojuama) „psichologinės prievartos metodus“, spaudžia pasirašyti savanoriško grįžimo dokumentus, ragina atsisakyti prieglobsčio prašymų, neinformuoja apie jų teises, kurios priklauso pagal įstatymus, ir kt.

5. 2021-09-15 Kapčiamiesčio stovykloje fiksuotas informacijos apie procedūras ir esamą teisinę situaciją trūkumas. MD sprendimus žmonės gauna lietuvių kalba, kurios nesupranta, tačiau yra prašomi pasirašyti, kad su sprendimais sutinka. Nurodomas el. paštas sprendimų apskundimui, tačiau žmonės vizito metu neturėjo el. pašto priegigos.

6. 2021-10-06 Pabradės URC sulaikymo korpuse fiksuota, kad (1) Irako pilietis teigė, kad patekdamas į Lietuvą turėjo su savimi asmens dokumentą, kuris su kitais daiktais buvo paimtas

per apžiūrą. Tačiau vėliau per apklausą buvo konstatuota, kad šis asmuo su savimi dokumento neturėjo. Analogiškus liudijimus pateikė dar 3 Irako piliečiai, patekę į Lietuvą liepos mėn. Pasirašius dėl savanoriško grįžimo dokumentai, migrantų teigimu, atsirado. (2) Afganistano pilietis parodė teismo sprendimą, kuriame, jo teigimu, pateikiama tikrovės neatitinkanti informacija apie pasakotas aplinkybes. Vyras teigė neteikęs tokių duomenų. (3) Moterų korpuse esančių žmonių migracijos dokumentuose taip pat yra netikslumų. Pavyzdžiui, apie advokato dalyvavimą procese, nors žmogus teigė, kad apklausų metu joks advokatas nedalyvavo.

7. 2021-10-20 Kybartų URC gyventojų teigimu, MD ignoruoja el. paštu siunčiamus prašymus.

8. 2021-11-03 Kenos PU užfiksuota, kad viena afrikietė mergina kreipėsi į MD dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos, tačiau gavo oficialų atsakymą, kad ši paslauga jai nepriklauso, nes ji nėra prieglobsčio prašytoja. Užsienietė tikino, kad ji prašėsi prieglobsčio.

9. 2021-11-03 Lavoriškių PU prieglobsčio prašytojos teigė iki galo nesuprantančios savo teisinės padėties ir teigė, kad trūksta informacijos bei išaiškinimo. Pavyzdžiui, viena jų teigė siuntusi laišką į MD, bet negavo atsakymo. Kita teigė nežinanti, kam siųsti apeliaciją dėl sprendimo apskundimo, nes gavusi patį sprendimą nemato nuorodų dėl tolesnių veiksmų.

9. 2021-11-16 (1) G. Žagunio PU neigiamus MD sprendimus gavę žmonės teigė, kad jiems buvo nurodyti kontaktai (įskaitant ir advokato el. pašto adresą dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos) dėl tolesnių veiksmų. Tačiau migrantai kėlė klausimą, kad jie negali kontaktuoti, kai nurodytas tik el. pašto adresas, nes neturi telefono aparatų su interneto naršykle, asmeninio el. pašto prieigos ir kt. priemonių. (2) Keli kalbinti prieglobsčio prašytojai teigė, kad migracijos proceso eigoje (tikslios datos nurodyti negalėjo) buvo atvykę civiliai vilkintys asmenys, kurie neprisistatė ir, pasak jų, darė spaudimą dėl savanoriško grįžimo.

Minėti atvejai buvo perduoti stovyklų administratoriams arba atstovams. Pagrindiniai atsakymai į pateiktus pastebėjimus buvo šie: (1) stovykla nevaldo tikslių duomenų apie tai, kokį teisinį statusą turi viena ar kita dalis gyventojų; (2) trūksta duomenų apie tikslią datą ir/ar stovyklą lankusių institucijų atstovus, kada galėjo kilti incidentų, apie kuriuos kalba užsieniečiai; (3) vietos atstovai (pavyzdžiui, VSAT padalinio vadovas arba atstovas) neturi kompetencijos komentuoti su MD susijusių procesinių veiksmų.

2.4.2. Pranešimai apie pirmines apklausas

Išaugus migracijos srautui, stipriai sumažėjo iš VSAT gaunamų pranešimų apie pirmines prieglobsčio prašytojų apklausas. Pranešimai buvo gaunami nereguliariai ir fragmentuoti. Jei per I-ąjį pusmetį gauti 53 pranešimai, kai prieglobsčio per šį laikotarpį pasiprašė virš 600 asmenų, per II-ąjį gautas tik 31 pranešimas (prieglobsčio per šį laikotarpį pasiprašė virš 2 000 asmenų).

II-ąjį pusmetį informacija apie pirmines apklausas dažnai buvo gaunama tą pačią dieną, likus kelioms valandoms iki apklausos, todėl stebėtojams buvo sunku planuoti ir dalyvauti apklausose. Tai viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl per II-ąjį pusmetį stebėta tik viena apklausa ir objektyviai sudėtinga vertinti, kaip buvo užtikrinama prieglobsčio prašytojų prieiga prie procedūrų (sudarytos sąlygos pateikti informaciją, vertėjų ir advokatų dalyvavimas, susipažinimas su protokolu ir kt.) stebint pačiam stebėtojui, o ne tik fiksuojant migrantų liudijimus.

II-ąjį pusmetį dauguma gautų pranešimų buvo iš Pabradės URC, kas laikytina gera praktika.

2.5. Prieiga prie medicinos paslaugų nuolatinio apgyvendinimo centruose

Metų pabaigoje 6 priėmimo centruose (VSAT Pabradės URC, Medininkų URC ir Kybartų URC, Ruklos PPC ir Naujininkų PPC, Jiezno PŠC) buvo atlikta jungtinė teminio pobūdžio stebėseną, skirta įvertinti atitiktį LR VRM ministrės – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovės sprendimui „Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams“⁵² ir medicinos paslaugų prieinamumą nuolatinio apgyvendinimo vietose. Centrų administracijoms buvo pateikti vienodi klausimynai siekiant gauti informacijos apie pažeidžiamumo nustatymą, vietos medicinos pajėgumus, kviečiamą GMP, mobilias medikų komandas, vaistų logistiką ir kt.

Kalbintiems užsieniečiams taip pat pateikti vienodi klausimai. Iš viso 6 centruose stebėtojai atliko 85 interviu su užsieniečiais iš 18 skirtingų kilmės šalių (43 interviu atlikti su asmenimis, 42 – su šeimos ūkiais, kuriuos sudaro 2 ir daugiau šeimos narių). Iš viso surinkta informacija apie prieigą prie medicinos paslaugų, susijusi su 201 asmeniu. Interviu metu surinkta informacija apie 129 suaugusius (58 moteris ir 71 vyrą) bei apie 72 nepilnamečius asmenis.

Iš centrų gautų duomenų fiksuota, kad (1) nepaisant gyventojų skaičiaus, ne visi centrai turi vietos medicinos personalą ir apskritai personalo apimtys pagal santykį su gyventojų skaičiumi nėra pakankamos; (2) mobilių medikų komandų vizitų periodiškumas yra pakankamas, tačiau atsižvelgiant į gyventojų skaičių, atvykstančio medicinos personalo nepakanka reaguojant į poreikius; (3) centrai turi sukomplektuotus pirmosios pagalbos, taip pat einamųjų vaistų rinkinius; (4) centrams su medicinos paslaugomis ir vaistų pristatymu dažnu atveju padeda vietos savivalda; (5) išskyrus Naujininkų PPC, faktiškai visi centrai įsikūrę gyvenvietėse, kuriose nėra ligoninių ir į didesnes gydymo įstaigas pacientus reikia gabenti į kitus miestus; (6) daugeliu atvejų nepakanka turimų psichologų arba jų nėra, todėl pasitelkiamos NVO ar kt.; (7) pažeidžiamumo vertinimas centruose iš dalies yra atliekamas, tačiau stringa (trūksta pajėgumų ir aiškios sistemos).

Apklausus atsitiktinai parinktus užsieniečius surinkti duomenys, kad (1) **pas medikus po kreipimosi patenka apie 91 proc. apklaustųjų.** (2) **82 proc. geba identifikuoti, koks specialistas suteikė paslaugas** (šeimos gydytojas, gydytojas specialistas, slaugytojas ar kt.). (3) **72 proc. teigiamai vertina suteiktų paslaugų kokybę.** (4) **65 proc. nurodė galintys suprasti pokalbio su medikais turinį: diagnozę, pateiktą išrašą, receptus ar kt.** (5) **96 proc. teigė, kad privatumas vizitų metu užtikrinamas.** (6) **89 proc. teigė, kad buvo sureaguota į vaistų poreikį.**

Remiantis apklausų duomenimis, (1) **vidutinis laukimo pas medikus laikas po kreipimosi yra kiek daugiau nei 4 d.** (2) **Vaistų apklaustieji nurodo laukiantys vidutiniškai 2 d.** (3) **GMP vyksta vidutiniškai daugiau nei pusvalandį.**

Vertinant tik apklaustus užsieniečius ir jų šeimos narius, 67 proc. jų tyrimo laikotarpiu buvo pilnai paskiepyti nuo Covid-19 (LRK nedisponuoja informacija, koks procentas visų centrų gyventojų yra paskiepyta). Kiek daugiau nei 25 proc. nėra paskiepyti dėl vienos iš šių priežasčių: (1) persirgo arba neskiepyti dėl medikų rekomendacijų; (2) atsisakė skiepytis; (3) niekas nepasiūlė skiepytis arba yra įrašyti į eilę ir laukia.

⁵² Žr. LR vidaus reikalų ministrės – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovės sprendimo Nr. 10V-4 „Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams“ [aktualią redakciją](#).

35 proc. apklaustųjų nurodė persirgę Covid-19 (22 proc. sirgo Lietuvoje, 13 proc. – kitose šalyse). Kalbant apie sirgusius Lietuvoje, neužfiksuota nei vieno atvejo, kad asmuo nebūtų izoliuotas nuo kitų gyventojų. 4 proc. nurodė, kad dėl privalomos izoliacijos buvo atskirti nuo kitų šeimos narių.

Pažymėtina, kad **metų pabaigoje situacija dėl priegios prie medicinos paslaugų nuolatinio apgyvendinimo vietose, lyginant su ankstesniais stebėtojų vizitais, buvo pagerėjusi.** Tai ypač pasakytina apie SADM žinioje esančius centrus (Ruklos PPC ir Naujininkų PPC) bei Jiezo PŠC. Situacija VSAT kontroliuojamuose centruose (Pabradės URC, Medininkų URC ir Kybartų URC) buvo prastesnė, žmonės teigė ilgiau laukiantys dėl patekimo pas medikus, ypač specialistus.

Iš dėl infrastruktūros trūkumų kylančių iššūkių **pažymėtini du svarbūs aspektai,** ypač aktualūs Medininkų URC ir Ruklos PPC konteinerių miesteliams: (1) **atstumas nuo gyvenamųjų namelių iki sanitarinių mazgų dėl peršalimo ligų rizikos šaltuoju metų laiku** ir (2) **naudojimasis bendrais sanitariniais mazgais dėl privatumo, higienos ir užkrečiamųjų ligų profilaktikos.**

Didžiausia kliūtimi siekiant pagerinti teikiamas medicinos paslaugas lieka ne vietiniai, o sisteminiai aspektai. Pirma, priegios sistema dar tik kuriama, reaguojama į iššūkius. Antra, susiduriama su finansavimo stoka, personalo paieška (ypač regionuose). Trečia ir ne mažiau svarbi priežastis – įstatyminės bazės keitimai ir proceso eigoje taikyti ribojimai, kurie trikėdė tinkamą prieigą prie medicinos paslaugų.

Tyrimo išvadose akcentuota ir susikalbėjimo bei vertimo problematika. Jei priėmimo centruose šią problemą mėginama spręsti pasitelkiant, pavyzdžiui, deleguotus EASO vertėjus, taip pat kitus vertėjus, angliškai arba rusiškai kalbančius migrantus, tai nuvykus į gydymo įstaigą, akivaizdžiai nėra tinkamo algoritmo, kaip aptarnauti užsieniečių ir su juo susikalbėti.

3. IŠVADOS

II-asis pusmetis pasižymėjo tuo, kad migracijos sistema susidūrė su rimtais iššūkiais ir faktiškai 3 mėn. buvo stipriai išbalansuota – pradedant užsieniečių identifikavimu bei registravimu ir baigiant priėmimo bei apsaugos sąlygų užtikrinimu. II-ąjį pusmetį krito priėmimo sąlygų ir suteikiamų paslaugų kokybė, sumažėjo arba iš viso kurį laiką nebuvo priegios prie procedūrų, teisinės pagalbos ir kt.

VSAT pranešimų apie prieglobsčio prašytojus skaičius krito apytiksliai nuo 90 proc. iki beveik 49 proc. Tai reiškia, kad LRK stebėtojai gaudavo pranešimus tik apie kas antrą atvejį, nepasiekdavo informacija apie pažeidžiamus asmenis ir jų poreikius. Kiek prieglobsčio prašymų buvo priimta ir kokia dalis užsieniečių apskritai turėjo galimybę pateikti prašymą pasienyje dėl pasikeitusios teisinės bazės, LRK duomenų neturi, nes vadinama apgrėžimo veikla nebuvo stebima. VSAT pasienio padaliniuose stebėtojai lankydavosi tik gavę leidimą, vadinamos ad hoc stebėsenos dėl esamos situacijos praktiškai nebuvo taikyta.

Esminiai kilę iššūkiai, kurių II-ąjį pusmetį būta nemažai, perteikti III ataskaitos dalyje, remiantis konkrečiais pavyzdžiais, skaičiais ir užfiksuotais faktais. Tuo tarpu žemiau **pateikiamos pagrindinės apibendrintos išvados** probleminius iššūkius grupuojant:

1. Vertinant II-ąjį pusmetį, pirmiausia reikėtų pažymėti, kad **dalies užsieniečių prieglobsčio prašymus buvo vėluojama priimti, procedūros strigo, jų tvarka nebuvo iki galo aiški, pačios procedūros vykdomos skubotai.** Dar metų pabaigoje buvo gauta pranešimų apie anksčiau į Lietuvą patekusių užsieniečių prieglobsčio prašymų priėmimą.

2. **Prieglobsčio prašytojų ir kitų migrantų identifikavimas, registracija ir tolesnis nukreipimas nebuvo efektyvus ir ilgą laiką strigo.** Tai stipriai atsiliepė kokybiškam pažeidžiamumo nustatymui, šeimos vienovės principo užtikrinimui, vakcinacijos dėl Covid-19 tęstinumui ir kt. Nefektyvaus identifikavimo pasekmės buvo jaučiamos iki vėlyvo rudens.

3. II-ąjį pusmetį **visuotinai taikyti judėjimo apribojimai prieglobsčio prašytojams ir kitiems į Lietuvą neteisėtu būdu patekusiems migrantams.** Visi jie *de facto* buvo sulaukyti, netaikant išimčių pažeidžiamiems žmonėms, turintiems specialiųjų poreikių, šeimos, nepilnamečiams ir kt.

4. **Priėmimo sąlygos prieš perkeltant į ilgalaikio apgyvendinimo vietas (iki spalio mėn., o kai kur – ir vėliau) buvo nepatenkinamos.** Kalbama apie stovyklų perpildymą, šildymą, maitinimą, geriamąjį vandenį ir vandenį buities reikmėms, higienos sąlygas sanitariniuose mazguose ir bendrose patalpose, prieigą prie medicinos paslaugų ir vaistų, taip pat kitų paslaugų – socialinių, psichologo paslaugos, užimtumo ir švietimo.

5. **Apsaugos sąlygos prieš perkeltant į ilgalaikio apgyvendinimo vietas (iki spalio mėn., o kai kur – ir vėliau) buvo nepatenkinamos.** Kalbama apie teisę į privatumą ir orias gyvenimo sąlygas, vienišų vyrų ir moterų, taip pat nelydimų nepilnamečių atskyrimą, dėl etninių, religinių, rasinių ir kitų socialinių priežasčių kylančias įtampas, galimai iš apsaugą užtikrinančių pareigūnų patiriamą smurtą, papildomą judėjimo suvaržymą stovyklų viduje, kai negalimas buvimas lauke arba buvimas laikas yra stipriai apribotas.

6. **Informacija apie prieglobsčio suteikimo procedūras, teisinės pagalbos prieiga, galimybė suprasti pateikiamą informaciją ir apeliuoti į gaunamus sprendimus buvo nepakankama.**

7. **Stebėtojų pateikimas į užsieniečių apgyvendinimo vietas buvo galimas ir netrukdomas** (išskyrus argumentuotus atvejus dėl Covid-19 protrūkius, saugumą dėl kylančių riaušių ar pan.), tačiau pranešimai apie prieglobsčio prašymus ir pirminės migracijos apklausas buvo gaunami nereguliariai ir į įprastą situaciją grįžo tik metų pabaigoje.

IV. APIBENDRINIMAS

Apibendrinant 2021 m., juos būtų galima išskirti į tris etapus.

Pirma, periodas iki birželio, kai šalyje pilnai funkcionavo migracijos sistema, įskaitant prieglobsčio prašytojams sudarytas pilnavertes priėmimo sąlygas, teisės į prieglobstį užtikrinimą, prieigą prie procedūrų ir kt. Stebėsenos rezultatai minėtu periodu rodo, kad iš esmės daugumą fiksuotų neatitikimų standartams buvo galima sieti su Lietuvoje galiojančiais karantino apribojimais. Iš karantino ribojimams netaikomų pastabų galima išskirti tik fiksuotus atvejus, kai ne visuomet buvo užtikrinta teisė į komunikacijos priemones ir susisiekimą su artimaisiais.

Antrasis – krizinis – periodas prasidėjo birželį ir tęsėsi iki spalio, kai dauguma migrantų šalant orams paliko palapines ir buvo apgyvendinti esamuose arba naujai įkurtuose priėmimo centruose. VSAT PU ir PKP patalpose bei naujai įkurtuose modulinuose nameliuose liko ne daugiau 300 žmonių. Antrojo etapo kritinis taškas buvo pasiektas liepą, kai Lietuvoje stichiškai atsirado daugiau nei 30 laikino apgyvendinimo taškų ir jų geografija apėmė net 9 šalies savivaldybes (Lazdijų raj., Druskininkų sav., Alytaus m. ir Alytaus raj., Varėnos raj., Šalčininkų raj., Vilniaus raj., Švenčionių raj., Ignalinos raj.). Kriziniu periodu fiksuota daugiausiai nusiskundimų iš stebėtų prieglobsčio prašytojų, taip pat grubių pažeidimų ir neatitikimų minimaliems humanitariniams standartams.

Kaip buvo akcentuota ir 2021 m. spalį pateiktoje LR Seimo kontrolierių įstaigos ataskaitoje⁵³, užsieniečiams šiuo periodu nebuvo užtikrintos vienodos jų laikino apgyvendinimo sąlygos, pažeidžiamas lygiateisiškumo principas, taip pat užsieniečių teisių ir laisvių suvaržymų neproporcingumas ir pernelyg ilgas jų taikymo laikas prilygsta kankinimui, nežmoniškoms ir žmogaus orumą žeminančioms sąlygoms. Panašias įžvalgas pateikė ir situaciją Lietuvoje vertinę tarptautiniai JT Komiteto prieš kankinimus ekspertai⁵⁴.

Trečiasis etapas nuo spalio iki metų pabaigos žymi stabilizavimosi periodą. Pirma, pradėjus taikyti vadinamą neteisėtu būdu į Lietuvą bandančių patekti migrantų apgrėžimo politiką, apskritai iš esmės sumažėjo priimamų prieglobsčio prašytojų ir kitų migrantų srautas. Tai apribojo pamatinę teisę į prieglobstį, tačiau leido gerinti esamas sąlygas. Antra, šis etapas sietinas su apgyvendinimo sistemos susitvarkymu, kai šalyje atsirado nauji ilgalaikio apgyvendinimo centrai, pradėjo funkcionuoti paslaugų teikimas (prieiga prie medicinos ir psichologo paslaugų, švietimo, socialinių paslaugų, užimtumo ir kt.).

Visus šiuos etapus LRK stebėtojai fiksavo, teikė pastabas ir rekomendacijas, organizavo pakartotinius stebėsenos vizitus ir skatino grįžtamąjį ryšį. LRK stebėtojai visus 2021 m. turėjo prieigą – nuotolinę arba galėjo lankytis gyvai. Vienintelis 2021 m. nestebėtas VSAT veiklos aspektas – apgrėžimo priemonės taikymas pasienyje su Baltarusija.

⁵³ Žr. 2021-10-07 LR Seimo kontrolierių įstaigos ataskaitą „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3_2021-10-07.pdf

⁵⁴ Žr. [Treaty bodies Download \(ohchr.org\)](https://www.ohchr.org/)

Visas ankstesnėse ataskaitos dalyse pateiktas išvadas ir iš jų išplaukiančias rekomendacijas siūlome tęsti ir įgyvendinti 2022 m., ypač atsižvelgiant į tai, kad situacija pastaruoju metu yra pakankamai stabili, Lietuvoje apgyvendintų migrantų skaičius palaipsniui mažėja ir yra visos prielaidos grįžti prie įprastai funkcionuojančios migracijos sistemos.

Planuojama, kad 2022 m. LRK stebėseną orientuosiu į planinę teminę didžiųjų priėmimo centrų stebėseną. Taip pat tikėtina, kad iki fizinės uždvaros pastatymo ties siena su Baltarusija vadinama apgręžimo priemonė bus toliau taikoma, todėl galimybė patekti į Lietuvą išliks tik per oficialius tarptautinius sienos perėjimo punktus arba bus taikomos išimtys užsieniečiams kilmės šalies pagrindu bei dėl humanitarinių priežasčių. Todėl periodiškai planuojama vykdyti ir ad hoc stebėseną, t. y. vertinant, kaip užtikrinamos naujai prieglobsčio pasiprašiusių užsieniečių priėmimo sąlygos ir kaip atliekamos pradinės prieglobsčio procedūros.

Ataskaitą parengė:

Violeta Masteikienė, LRK stebėtoja

Stasys Vaitonis, LRK stebėtojas